

ମେମିଟର

X.-I.

VSEBINA:

Fr. Omerza: Sofoklejev kralj Ojdipus. (Dalje) . . .	197
Fr. Bevk: Strah	210
Fr. Bevk: Na kadi	211
Fr. Bevk: Pesem	213
Dr. Iv. Pregelj: Iz poetike	214
Prof. Fr. Omerza: Homerjeva Iliada. Spev XI. (Dalje)	217
Fr. Bevk: Pevec	222
Češki zložil Jan Neruda, preložil Al. Benkovič: Kozmiške pesmi	224
Dr. J. Samsa: Aristoteles	227

Drobiž:

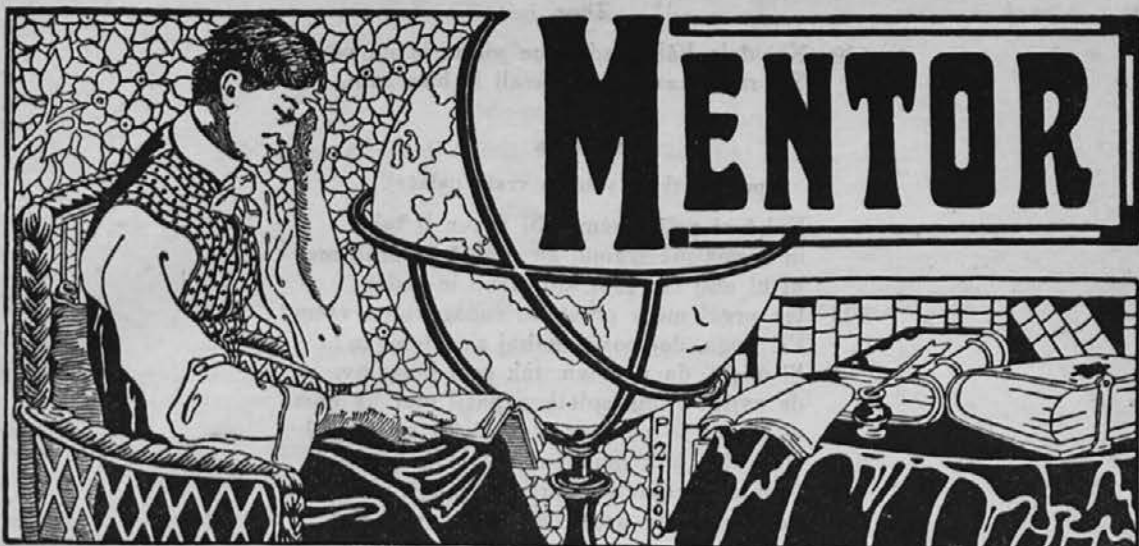
Kaj bere vojak? In memoriam. Kopitar. — Zgodovinske anekdote: Dober velikonočni teden v Norimbergu. Rodin. Kako je Gorkij izgubil glas. Hudomušnost. Komis. Sir v Memelu. — Geografske drobtine: Tunel pod Sundom. — Naše slike	230—232
---	---------

Izhaja v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano prvega dne v mesecu in stane za dijake 2 K, za druge naročnike 4 K na leto.

Tiska »Katoliška tiskarna« v Ljubljani.

Odgovorni lastnik Alojzij Markež.

Urejuje dr. Ant. Breznik.

LETNIK X.

1917/18.

ŠTEV. 11.-12.

SOFOKLEJEV KRALJ OJDIPUS.

FR. OMERZA.

Kreon

(priteče z desne razburjen).

(Dalje.)

Ker zvedel sem, meščani, táko grozno vest,
 da tožil med pred vami kralj je Ojdipus,
 515 neznosno me boli. Če misli, da sem jaz
 kaj žalega mu storil v žalostnih teh dneh
 z besedo al dejanjem, da bi škodil mu,
 ne čutim več željé, da dalje bi živél,
 ko ták me glas teži. Beseda namreč ta
 520 ne škodí mi le malo, škodí mi zelo,
 če mesto bo dejalo, kák hudobnež sem,
 prijatelji enako, rekel tudi ti.

Zbor.

Beseda ta žaljiva jeze je izliv,
 gotovo ni srcé mu mislilo takó.

Kreon.

525 Je rekel torej to, da jaz sem svetoval,
 preroka pregovóril, da laž naj govori?

Zbor.

Takó je rekel res; kák mislil je, ne vem.

Kreon.

Je gledal li mirnó, mu miren bil je um,
 ko tega me dolžil je, to očital mi?

Zbor.

- 530 Kaj dela kák vladar, ne vidim in ne vem.
Saj ravnokar prihaja kralj iz hiše sam.

Ojdipus

(prijaha skozi srednja vrata palače).

- Kakó si prišel sèm? Si drzen li takó
in nimaš nič sramú, da prideš še pred me,
ki bi ubil me rad, kot jasno je sedaj,
535 ter vrgel me s prestola, ropar viden vsem?
Pri bogu, daj povej, zakaj si sklenil to?
Si mislil, da neumen, tak sem bojazljiv,
da zvitih tvojih spletk zapazil mar ne bom,
al branil se ne bom, četudi jih spoznam?
540 Ne vidiš, kák neumen tvoj je ta poskus,
da brez prijateljev, pristašev boš vladar,
kar mnogo le pristašev in denar ti da?

Kreon.

Veš, kaj ti je storiti? Govóril zdaj si ti,
sedaj poslušaj mene, sodi sam nato!

Ojdipus.

- 545 Ti govoriti znaš, nerad se jaz učim,
ker vem, da me sovražiš, gledaš me težkó.

Kreon.

Poslušaj mene prej, kakó ti razložim!

Ojdipus.

Tegà mi ne razlagaj, češ da dober si!

Kreon.

- 550 Če misliš, da dosežeš s trmo mórda kaj,
razuma pa ne vprašaš, prav slabó ravnaš.

Ojdipus.

Če misliš kot sorodnik, da boš delal zlo,
ne boš pa čutil kazni, dobro ne ravnaš.

Kreon.

Pravilno si govóril, strinjam se s teboj;
le to povej mi še, kaj storil sem ti zla!

Ojdipus.

- 555 Si dal mi svèt al ne, da moramo kogá
poslati po možá, preroka častnega?

Kreon.

Priznavam danes še, da res sem svetoval.

Ojdipus.

Kolíko je že tega, kar je Lajos kralj —

Kreon.

Je storil mórda kaj? Ne vem, kaj misliš s tem.

Ojdípus.

560 neznane smrti zginil, ni ga več nazaj?

Kreon.

To mnogo let je že, dokaj bi jih naštel.

Ojdípus.

Je že takrát vršil ta prerok vedo to?

Kreon.

Enako bil je moder in takó čaščen.

Ojdípus.

Se mene li kedaj je spomnil že takrát?

Kreon.

565 Da jaz bi zraven bil, gotovo níkdar ne.

Ojdípus.

Iskali vendar sled za kraljem mrtvim ste?

Kreon.

Seveda smo, kakó ne? Zvedeli pa nič.

Ojdípus.

Takrát pa rekel ni tegà ta modrijan?

Kreon.

Če znano ni mi kaj, sem tiho rajši o tem.

Ojdípus.

570 A eno ti je znano, láhko mi poveš.

Kreon.

In kaj je to? Če vem, tajil ne bom níkdàr.

Ojdípus.

Če s tabo bi se prerok namreč ne sešel,
ne rekel bi níkdàr, da Laja sem ubil.

Kreon.

575 Če pravi on takó, je vendar znano ti.
Zdaj jaz naj vprašam tebe, kot si mene ti.

Ojdípus.

Dokazal pa ne boš umora mi níkdàr.

Kreon.

Imaš li mojo sestro za ženó? Povej!

Ojdipus.

Tajiti ni mi moči, kar me vprašaš zdaj.

Kreon.

Ne vladata oba li istih deželá?

Ojdipus.

580 Karkoli si želi, od mene vse dobi.

Kreon.

Al nisem kakor tretji vama jaz enak?

Ojdipus.

In to je ravno vzrok, da slab prijatelj si.

Kreon.

Nikakor, če preudaril vse bi kakor jaz.
 Pomisli najprej to, če možno se ti zdi,
 585 da vladati bi hotel rajši s strahom kdo,
 kot da bi mirno spal in isto moč imel?
 Jaz nisem namreč ták, da rajši bi želèl,
 da bil bi sam vladar, ko živel kot vladar,
 in tudi nihče drug, kdor misli pametno.
 590 Od tebe vse dobim in brez strahu sedaj,
 kot kralj pa marsikaj bi storil sam nerad.
 Kakó vladarska čast naj meni višja bo,
 kot da sem knez mogočen, kralj brez vse skrbi?
 Ták nisem zaslepljen, da drugo hotel bi
 595 kot to, kar je lepó in tudi nese mi.
 Sedaj me vsak pozdravlja, vsak spoštuje me,
 zdaj mene kliče vsak, kdor k tebi priti če;
 to važno je za nje, da kaj dosežejo.
 Kakó naj volim ono, to naj pa pustim?
 600 Hudoben in neumen res bi bil potem.
 Ne ljubim po naravi misli te nikdár
 in drznil bi nikdár se v zvezi z drugim kom.
 In da prepričaš se, povprašaj v Delfih sam,
 če božji ti izrek sporóčil sem zvestó.
 605 Če to dokažeš mi, da sem s prerokom jaz
 o čem kaj skupno sklepal, na smrt obsodi me,
 za to oddava glas oba svoj, ti in jaz;
 če sumnjo le imaš, nikaner ne dólži me!
 Pravično namreč ni, če misliš tja v en dan,
 610 da slab je človek dober, dober človek slab.
 Če vržeš iz srca človeka dobrega,
 je isto, kot bi vzel življenje drago si.
 To sčasoma spoznal i ti boš, dobro vem,
 ker čas samó pokaže dobrega možá,
 615 hudobneža spoznal pa v enem dnevu boš.

Zbor.

Kdor pazi, da ne pade, zanj je rekel prav;
 če hitro kdo kaj sklène, varno ni, o knez!

Ojdípus.

620 Če hitro zalezuje in skrivaj ravna,
se moram s hitrim sklepom brániti i jaz;
če čakam pa brezskrbno ter mirnó sedim,
dosegel bo namen, a jaz bom izgubljen.

Kreon.

Kaj torej boš z menoj? Mar z doma me izgnal?

Ojdípus.

To hočem, da umreš, v pregnanstvo šel ne boš.

Kreon.

Če prej mi boš pokazal, v čem je ta zavist.

Ojdípus.

625 Kot da ne boš me slušal, praviš, se mi zdi.

Kreon.

Saj vidim, da ne delaš prav.

Ojdípus.

Za sebe že.

Kreon.

Za mene moraš tudi.

Ojdípus.

Ne, hudobnež si.

Kreon.

Če mórda se pa motiš?

Ojdípus.

Nič, ubogal boš.

Kreon.

Če slab vladar je, ne.

Ojdípus.

O mesto,¹ mesto ti!

(Jokasta prihaja iz palače.)

Kreon.

630 Do njega kot meščan pravico imam i jaz.

¹ S tem vzklikom hoče Ojdípus povedati, da je ves državni red v nevarnosti, če ni kralj absoluten gospodar. Prim. Antig. 666: Kogar postavi mesto, tega mora vsak ubogati v vsem, naj bo majhno ali pravično ali nasprotno.

Zbor.

Mirujta, kneza, malo! V pravem času, glej,
prihaja iz palače sèm Jokasta k nam,
z njo láchko poravnata ta nastali spor.

Jokasta

(stopi med Ojdipa in Kreonta).

Kaj kregata se tu sedaj, nesrečnika?
635 Al mislita še kaj? Nobenega ni sram,
ko kličeta še zlo, ko mesto ták trpi?
V palačo pojdi ti, ti, Kreon, pa domov,
ne večajta bolesti z ničevo stvarjo!

Kreon.

O sestra, Ojdipus, soproǵ tvoj, hoče mi
640 storiti strašno zlo, izberem naj si sam:
umóril bo me, pravi, ali pa izgnal.²

Ojdipus.

Pravilno; kajti, žena, sam sem ga dobil,
ko proti meni sklepe črne je koval.

Kreon.

Naj srečen več ne bom, poginem naj proklet,
645 če storil res sem kaj, kar tukaj me dolžiš!

Jokasta.

Verjemi, pri bogovih, to mu, Ojdipus!
Saj slišal si prisego in bogov se boj,
na mene se ozri in prošnje tukaj vseh!

Zbor.

650 Uboǵaj, knez, hoti prav, misli prav, prosim te!

Ojdipus.

Kaj hočeš vèndar, da storim?

Zbor.

Moža se boj modrega prej vsekdar, ki sedaj
prisegel je!

Ojdipus.

655 Li veš, kaj hočeš?

Zbor.

Vem.

Ojdipus.

Kaj misliš zdaj, povej!

² Dasi je Ojdipus 623 izrecno zahteval smrt, skuša Kreon izraz omiliti; tudi kralj je slednjič s tem zadovoljen.

Zbor.

Veš, da prisegel je,
tvoj je prijatelj zvest,
krivda pa temna vsa:
daj, ne prenašli se!

Ojdipus.

Če torej to želiš, zavedaj se potem,
da m e n i smrt želiš, al naj v prognanstvo grem!

Zbor.

660	O Solnce	bog bogov	najvišji ti,
	nikdar ne!	Naj brez boga,	prijatelj
	poginem,	če to kedaj	mislil sem!
665	Bol srcé	grize mi,	ako zrem,
	kak naš dom	trpí, mrjè.	In novo zlo
	dati	hočeš zlu	poprejšnjemu!

Ojdipus.

670 Naj torej bode, prav, četudi naj umrem
al s silo iz dežele grem naj brez časti.
A vedi, da le ti, ne smili se mi on,
ki vsak ga bo sovražil, koder hodil bo.

Kreon.

675 Nerad udaš se, vidim; toda žal ti bo,
ko srd poleže se. Kdor take je nravi,
najtežje breme nosi vedno sam s seboj.

Ojdipus.

Boš pustil me in šel od mene proč?

Kreon.

Že grem.
Ti motiš se nad mano, isti sem pri teh.
(Odide na desno.)

Zbor.

Kaj čakaš še, žena, ti? Pelji ga v hišo zdaj!

Jokasta.

680 Razlóži, kaj je prej biló!

Zbor.

Med góvorom padlo je par besed: če ni res,
že sum boli.

Jokasta.

Oba sta govorila?

Zbor.

Da, oba.

Jokasta.

O čem?

Zbor.

685 Zdaj, ko trpi naš rod,
s tem zadovoljen sem,
da je prepir končan;
naj se ne vrne več!

Ojdípus.

Zdaj vidiš, kam si prišel, meni zvest poprej,
ko mene je pustilo zbegano srce.

Zbor.

	Že večkrat,	dragi knez,	povedal sem;
690	vsak bi mi	nespametnež,	bedak dejal,
	če hótel	odpasti bi	od tebe,
	ki nekoč	dragi dom	meni si
695	iz valov	pripeljal spet	v pristan nazaj.
	Če moreš,	reši ga	mi še sedaj!

Jokasta.

Povej še meni, knez, pri bogu prosim te,
zakaj ti tolik srd razpalil je srce!

Ojdípus.

700 Povem ti, ker častim te, žena, bolj kot te:
naklepe proti meni Kreon je koval.

Jokasta.

Govóri, če je res prepira tēga kriv!

Ojdípus.

Trdi, da kralja Laja jaz umoril sem.

Jokasta.

Je njemu znano to al zvedel je od kod?

Ojdípus.

705 Preroka je našuntal zlobnega na me,
on sam ne reče nič, vzdrži se vseh opazk.

Jokasta.

Daj pusti vendar to, o čemer govoriš,
poslušaj rajši mene, da prepričaš se,
kāk veda je preroška nična vseh ljudi!
710 Navedem naj na kratko ti dokaz za to.
Nekoč na Laja prišel božji je izrek —
ni Fojbos sam ga dal, služabniki samó —
da lastni namreč sin nekoč ga bo ubil,
ki Lajos naj mu oče, mati bom pa jaz.
715 In vendar ga ubili, kot se govori,
so tuji roparji na križišču potov treh.

In komaj tri je dni po rojstvu star bil sin,
mu členke na nogah prevezal je z vrvjo
ter dal na nedostopno vreči ga goró.

- 720 Kar rekel je Apolon, torej ni prišlo,
da bi ubil očeta, oče Lajos pa
je prost bil silnih muk, da sin ga umori.
In vendar je odločil to preroški rek!
Ne brigaj se za to! Kar bógu treba je,
725 da najde, kar želi, pokaže láhko sam.

Ojdipus.

Kák dušo mi razburja, moti mir srca,
kar ravnokar si rekla, žena, slišal sem!

Jokasta.

In kakšna skrb te muči, da si rekel to?

Ojdipus.

- 730 Takó si rekla, mislim, če ne motim se,
da je Lajos na križišču padel potov treh.

Jokasta.

Takó so govorili, sliši se še zdaj.

Ojdipus.

In kje je oni kraj, ki videl čin je ta?

Jokasta.

Deželi ti ime je Fokis; poti dve,
iz Davlije in Delfov, tam se združita.¹

Ojdipus.

- 735 In koliko je časa od takrát prešlo?

Jokasta.

Nekoliko poprej, kot ti si sèm prišel
kot naš prihodnji kralj, smo zvedeli to vest.

Ojdipus.

Kaj vendar sklenil si storiti z mano, Zevs?

Jokasta.

Zakaj ti, Ojdipus, to dela táko skrb?

Ojdipus.

- 740 Nikar me ne sprašuj! Povej mi, kakšen stas
da Lajos je imel, let koliko je štel?

¹ Od ceste, ki vodi iz Delfov skozi Koronejo v Tebe, se cepi približno dve milj vzhodno od Delfov druga pot, ki pelje na levo proti severovzhodu v Davlido. Kjer se torej križata cesti iz Delfov in Davlide, sta se srečala oba, ko je prihajal Ojdipus iz Delfov, Lajos pa iz Teb.

Jokasta.

Po stasu velik bolj, siveti je začel,
postave skoraj takšne, kakršne si ti.

Ojdipus.

745 Gorje mi! Vedel nisem, da pred kratkim sem
prokletstvo ono grozno nase sam izlil!

Jokasta.

Kaj praviš? S strahom, knez, na tebe zrem samó.

Ojdipus.

Bojim se, da je prerok vendar videl prav!
Odkrila boš mi več, če nekaj mi poveš.

Jokasta.

Kar vprašáš me, če morem, s strahom ti povem.

Ojdipus.

750 Je šel kot mož preprost al spremstvo je imel,
kot mislil človek bi, ker bil je vendar kralj?

Jokasta.

Vseh skup je bilo pet, med njimi en klicar,
in eden voz samó, ki Laja peljal je.

Ojdipus.

755 Oh, jasno vse je že! Pa kdo je vendar bil,
ki semkaj vam prinesel, žena, to je vest?

Jokasta.

Služabnik, ki takrát se rešil bil je sam.

Ojdipus.

Je mórda zdaj še vedno v hiši tu pri nas?

Jokasta.

760 Ko prišel je od tam in videl je tebe,
da nov si naš vladar in Lajos mrtev je,
prijel me za rokó in prosil je gorkó,
da pošljem ga na polje k čedam naj ovac,
da daleč bo od mesta, gledal ga ne bo.
Poslala sem ga res; saj vreden bil je mož
kot suženj te usluge, večje še celó.

Ojdipus.

765 Kakó bi neki mogel priti brž nazaj?

Jokasta.

To téžko vendar ni. Čemu pa to želiš?

Ojdipus.

Bojim se, da preveč povedal sem ti že,
zakaj takó ga, žena, videti želim.

Jokasta.

Ne boj se, prišel bo! A vredna sem i jaz,
770 da vem, zakaj, o knez, te vendar to teži.

Ojdipus.

Zamóľčal ti ne bom, ko daleč že tako
sem prišel v svojih slutnjah; je li višji kdo
kot ti, da mu povem usodno svojo pot?
Moj oče Pólibos v Korintu je domá,
775 a Doričanka mati moja Méropa.
Najviše so častili vsi meščani me,
doklèr ni prišlo nekaj, vredno čudenja,
a vredno ni pa bilo moje resnosti.
Pri vinu na gostiji namreč neki mož,
780 pijan že, je dejal, da nisem pravi sin.
To težko mi je delo, vendar tisti dan
sem komaj se še držal; drugi dan pa šel
sem k materi, očetu ter zatožim ga.
Zamerila sta húdo, da je ták psoval.
785 Pomíril me odgovor njihov je sicèr,
a vendar vedno grizlo, peklo me je to.
Brez vednosti sem staršev v Delfe šel nato,
a tega, kar sem žélel, Fojbos ni odkril,
ker vreden nisem bil, povedal pa reči
790 je druge strašne mi, da revež sem strmél:
da z materjo se svojo združil bom nekoč,
da oče bom rodú, ki gnus bo za ljudi,
in lastnega očeta da umoril bom.
Ko strašno to novico z grozo slišal sem,
795 za vedno sem slovo korintski zemlji dal
in bežal daleč proč, da ne bi videl kdaj,
da zgódil se na meni grdi je izrek.
Takó tedaj blodeč sem prišel v oni kraj,
kjer kralj je tega mesta, praviš, bil ubit.
800 Resnico vso ti, žena, čem povedati.
Ko prišel kot popotnik h križišču treh sem cest,
me srečal tam je voz, peljan od mladih konj,
na njem klicar in mož, kot rekla si že prej.
Naj s poti se umaknem, kričal je voznik
805 in s silo me je gonil tudi stari proč.
Ker rinil me je mož, ki imel je vajeti,
sem v jezi ga udaril; stari to videč,
da mimo vóza grem, je gledal le na me
ter z ostnom me zadel je dvojním¹ na glavó.
810 A drágo to je plačal; kajti palico
pograbim in udarim ták ga s to rokó,
da zvrnil se je koj iz srede vóza vznak.
Pomóril tudi spremstvo hkrati vse sem z njim.²
Če tujec mórda ta je z Lajem v rodu kaj,
815 na svetu bolj nesrečen kdo je zdaj kot jaz,
kdo je, ki preganja krúteje ga bog?
Ne tujcev, ne meščanov nihče me ne sme
pod krov sprejeti svoj, obgovoriti me,
spoditi mora vsak. In vendar nihče drug,

¹ Osten je palica z dvema bodicama na koncu, s katero so priganjali živali namesto biča.

² Da je en služabnik ušel, tega ni zapazil.

- 820 jaz sam sem kletev to izrekel nad seboj.
In posteljo njegovo skrunim s to rokó,
katera ga je ubila. Nisem li proklet
in grešen človek ves, če moram proč od tu,
ne smem pa kot izgnanec dragih videti,
825 ne smem na rodno zemljo, da za ženo vzel
ne bodem matere, očeta pa ubil,
ki nekdam me vzgojil je, vzrédil, Póliba?
Če rekel bi kedo, da neki divji bog
poslal je to nad mene, bi ne sodil prav?
830 Ne pusti, ah, ne pusti, sveta moč bogov,
da oni vidim dan! Naj rajši brez sledu
izginem prej s sveta, kot videl kdaj bi to,
da tolika sramota prišla je nad me!

Zbor.

- To plaši me, o knez; a vprašaj prej moža,
835 ki priča bil je vsega! Ne zgubi upanja!

Ojdípus.

Da, on je moja nada, oni mož samó;
počakal bom tedaj, kaj rekel bo pastir.

Jokasta.

Če pride, kakšno bo uslugo storil ti?

Ojdípus.

- Povedati ti čem. Če rekel namreč bo
840 enako kakor ti, potem sem prost skrbi.

Jokasta.

Si slišal od menè li kaj posebnega?

Ojdípus.

- Da roparji so bili, dejal je, rekla si,
ki Laja ubili so. Če torej še trdi,
da več jih je biló, ubil ga nisem jaz;
845 saj vendar ni enako eden mož al več.
Če bo pa zdaj govoril o enem potniku,
tedaj na mene pade strašni ta zločin.

Jokasta.

- Takó je rekel prej, takó razumi ga,
preklicati ne more tega vendar zdaj,
850 ker slišalo je mesto, ne le sama jaz.
Čeprav povedal bi drugače kakor prej,
ne more vendar reči, knez, da bil ubit
je Lajos prav takó, kot Fojbos je dejal,
da mora umoriti namreč m o j ga sin.
855 Saj oni ga nesrečnež nikdar ni ubil,
ker preden bi to storil, je poginil sam.
Zato prerokba mar nobena nič mi ni,
na to se ne oziram, ni na drugo več.

Ojdípus.

O tem ti dobro sodiš; vendar pošlji ponj,
860 naj pride hlapec sèm, daj stori to ljubav!

Jokasta.

Poslala bom takoj. Saj vedno vse storim,
da tebi je le všeč. Zdaj v hišo pojdiva!
(Odídeta skozi glavni vhod v palačo.)

Zbor.¹

Nakloni naj to mi bog,
da čiste so besede vedno mojih ust
865 in dela mojih rok vsekdar so sveta,
kot je postav vzvišenih rek,
ki večna jih je luč neba rodila.
Oče Olimp je sam,
smrtni jih ni dal rod,
870 ne zaziblje jih v večen sen.
Bog mogočni prebiva v njih,
ki nikdar se ne stara.

Napuha sin je trinog.
Če sit do grla je napuh neumni s tem,
875 kar ne koristi nič in ni pravično,
ter do vrhov skrajnih dospe,
mu zmanjka pota ter v prepad se zvrne.
Noga njegova zdaj
trdnih več nima tal.
880 Kdor pa trudi se mestu v prid,
prosim, bog, ne oviraj ga!
Bog me vedno bo branil.

Kdor po poti hodi zmot
nečistih ust, nesvetih rok,
885 in ni ga pravice strah
ter kipov ni mu mar bogov,
naj smrti pogine zle,
ker bil je revež tak ohol,
če všeč ne bo dobiček mu pravičen,
890 brezbožnih pustil del ne bo,
al svetih se stvari dotikal bo hudobno.
Bo gneva ost topa še pri kom naprej?
Ne vzplamti, kedor to zre?
895 Če tako naj početje komu čast rodi,
zakaj naj še molim?

Nikdar več na sveti kraj
središča zémle šel ne bom,
Olimpijo pustil bom

¹ Zbor je nevoljen zaradi brezbožnih Jokastinih besed in prosi zase, da bi bil čist v besedah in dejanjih, kakor ukazujejo večne, vedno mlade postave božje. Kdor se jih iz napuha ne drži, ga čaka pogin. Če pa sme kdo brez kazni prezirati večne postave božje, zakaj naj še častimo bogove? Če je temu tako, ne bom več hodil na svete kraje, kot so Delfi, Olimpija in Abe. Da ne izgubi vere v bogove, prosi zbor, da se naj vse izpolni in jasno izpriča, da ni prazen nič, kar pove bog.

- 900 in tempelj v Abah zanaprej,
 če to ne izpriča se,
 da jasno svet bo ves spoznal.
 Mogočni Zevs — če to ime ti všeč je —
 vladar vesoljstva, ne preglej
 905 kot večni kralj nesmrtni te nevere!
 Kar namreč bog Laju je nekoč odkril,
 vse ni nič in prazno vse,
 Apolonova čast je zginila s sveta.
 910 Ljudem ni nič sveto. (Dalje.)

STRAH.

FR. BEVK.

»Nežka, spat!«

Mati je predla ob peči; z lahkim brnenjem se je sukal kolovrat in izpod prstov je bežala nit na vreteno in se počasi vila; vsaka nit je bila blagoslov; košček skrbi je nosila s seboj, košček trpljenja in ljubezni...

Na steni je stokala s počasnimi udarci ura, kot bi tolkla takt predici. Zunaj je padal sneg; tu pa tam je zavel veter in veje dreves so potrkale na okno.

Na peči je ležala mala Nežka. Nogavica, ki jo je pletla, ji je zlezla iz rok. Zadrževala je revčica, zasanjala o strahovih in v sanjah zastokala.

»Nežka, spat!«

V tem je bila Nežka že po koncu, v hipu zdramljena in je prišla za nogavico.

»Nisem trudna!«

»Spala si; v posteljo pojdi!«

Nežka se je ustrašila tega; začela je plesti nogavico in molčala.

Tudi mati je obmolnila in počakala.

»Nežka!«

»Kaj?«

Mati je zopet obmolnila in počakala. Nežka je vedela, kaj pomeni ta opomin. Že se je hotela dvigniti, pa jo je nekaj pridržalo; ostala je na mestu...

»Nežka!«

»Kaj?«

»Prinesi mi šibo!«

Nežka se je zganila in dela nogavico v stran; nekaj neprijetnega jo je spreletelo; skoraj zajokala je...

»Saj grem...«

In že je stala ob vratih, jih odprla in pogledala v temno vežo... Zunaj, se ji je zdelo, da stoji čudna pošast, prav taka, kot škrateljček, samo malo večja in grozna... Nežka se je obotavljala stopiti v vežo. Bolj ko se je obotavljala, večji in bolj grozen je postajal škrateljček; rastel je in je zrasel v velikega škratlja...

Z naglico je zaloputnila vrata in zajejala v poljoku: »Ne grem; zunaj je škratelj!«

»Zakaj nisi šla takoj!«

Nežka se je stisnila v kot: »Zunaj je škratelj!«

»Naj bo! Prinesi mi šibo!«

Deklica je ustavila solze, ki so se ji udrle po licih; nategnila je ustnice in udražala jok, stopila je k vratom in jih odprla ter zamižala.

»Lahko noč, mama!«

»Bog daj! Angelcu varihu se priporoči!«

Nežka je stopila mižé v vežo in je tipala, da bi dotipala leseno lestvo na izbo, a je ni mogla najti. Postala je in še vedno mižala: čutila je samo neprodirno temo pred seboj. In v tisti neprodirni temi se je dvignilo nekaj svetlega, nekaj rdečega, nekaj zelenega; nastal je škrateljček, zrastel je v škratlja; še se je večal in jo je zbadel čisto v oči, da je zastokala in jih odprla.

Takrat pa jih je zagledala polno; eden se je tiščal v kotu ob vratih, drugi je če-

pel pod stopnicami, tretji se je režal na lestvi in prav na vrhu lestve je bil tudi eden...

Obrnila se je, da bi zbežala v izbo in je skoraj zadela v enega, ki je stal zadaj; ognila se ga je, zadela ob steno in komaj dospela do vrat, kjer je hlastno, brez glasu tipala za kljuko...

Ko jo je dobila, je zletela v izbo vsa prepadena, z grgrajočim glasom:

»Mati!... Mati!...«

Mati je ustavila kolovrat in se je ustrašila, ko jo je hči zgrabila za kolena.

»Mati; saj bom vedno takoj ubogala! Zunaj je polno... škrateljčkov; ne pustijo me na izbo...«

Ihtela ji je v krilo in jo prosila...

Materino srce je vzdrtelo; še prej kot je zamerilo, je odpustilo...

»Pojdi na peč! To povescmo spre-dem...«

Nežka jo je objela krog vratu in je pritisnila glavico tesno k njeni glavi; materi je prišla solza v oči; da bi je hči ne videla, je zagnala kolovrat in pogledala na nit...

Nežka ni zlezla na peč; voščila je lahko noč in šla po lestvi na izbo — ni enega škrateljčka ni več videla...

Sneg je naletaval, veter bil ob okna, ura je stokala s težkimi udarci, kolovrat je brnel, mati je predla in hčerkinine misli so jo blagoslavljalje. —

NA KADI.

FR. BEVK.

Na visoki kadi sta bili počez dve deski; na eni sta sedela Lojza in pastir Tine, na drugi je sedel France in varoval luč; Dreja pa je stal na lestvi, naslonjeni na kad.

Luč je svetila slabo, da se je le težko razločeval obraz od obraza. Čudne, polrazločne sence so se risale po stenah in izginjale v mrak, kot bi se topile in zopet nastajale... Iz kotov pa je gledala tema s strahotnimi očmi.

»Sem že zmelinila.«

Drobili so preše v kad, da se zgodijo — potem bodo žgali žganje; ko bo pritisnil hujši mraz in bo sneg zapadel krog zidov. Lojza je ravno zdobila prešo; ko ji je padel zadnji košček v kad, je to izpregovorila.

»Vzemi drugo,« ji je rekel brat Dreja.

Vzela je drugo, zapičila vanjo prste in lomila. Pastir je tolkel z drobno pestjo, da bi hitreje končal; Dreja je imel močne roke, zato je hitreje delal.

»Pazi na luč!«

France se je zdrznil in pogledal; luč je gorela slabo in se je kadila; prav pod strop je šel dim. Nad stropom je bila slama, skozi široke špranje so visele bilke, da so se

dotikale njegove glave in ga ošvignile čez čelo, ko se je ozrl. Prijel jih je z roko in jih je odtrgal. Pomislil je na ogenj in ob sliki požara ga je nekaj stresnilo. Potipal je dilo, pod katero se je luč kadila: ni bila gorka! Vendar je del dlan nad luč in jo držal toliko časa, da je postala črna in ga je speklo — nato jo je odmaknil.

Že mnogo so nadrobili v kad; kup je rastel — in ko se ga je dotaknil pastir z nogama, je vprašal.

»Koliko bo žganja iz tega?«

Pastir ni bil doma iz tiste vasi in tudi ne iz hiše, kjer poznajo to pijačo — zato ni čuda, če je vprašal.

»Bog ve,« je odgovoril Drejče in je pomolčal. Nato je pristavil: »Morda mnogo, morda tudi ne; če se bo dobro zgóđilo, upam, da precej...«

»Bi ga rad pil?« ga je vprašala Lojza, ga pogledala v obraz, a ni videla drugega, nego šilast klobuk in senco pod njim; niti na roke mu ni padala svetloba.

»Ne bi pil,« je rekel. In vendar je bilo v njem nekaj, ki je klicalo: Pil bi! Ne pil bi radi poželenja, radi neke žeje, ampak pil bi rad tako, kot bi bil tudi rad velik, dasi se boji to pred svetom povedati.

»Ni zato, da se pije; za denar je; kje bi ga sicer izgreblil!«

Drejčetu so leteli drobljanci preše da-leč okoli izpod rok, kot bi hotel z delom poudariti važnost svojih besed.

Detvanka.

Nekdo pa ga vendar mora piti! je rekel France in odmaknil roko v tistem hipu.

Tedaj se je spomnila Lojza človeka, ki ga je videla nekoč v mraku: nerodno se je zibal z desne na levo; ni bil domačin, tujec je bil; proti nji se je razmahnil; komaj da se je ognila in on je bil na tleh, okrvavljenih oči in smrdeče sape. (Ta grda slika je zaživela in zadihala pred njo.)

Povedala je to s plašnim glasom, polnim skrivne groze in se je ozrla v temni kot, iz katerega je vstala zibajoča se podoba z groznimi očmi.

Stisnila je vrat, dela glavo v nedrije in koleno ob koleno, zožila rameni, da bi se ubranila mrazu, ki jo je v tistem trenutku oblił...

»Fantje ga pijejo,« je rekel France in del zopet roko nad luč. »Ob nedeljah popoldne in zvečer.« In v njem samem je vstalo: Da bi bil jaz že fant! »Enkrat sem jih videl pijane.«

Lojza se je zopet zravnila in poslušnila.

»Hlapec Joža mi je rekel, da so se nekoč stepli. Dva so potolkli in šli spat. Ko so se vzbudili, pa niso nič vedeli za to.« — Pastir je začuden pogledal. »Eden je umrl.«

Lojza ni več pogledala v oni kot, ampak v nasprotni: tam pa je stala koščena smrt, čisto natančno taka, kot je v resnici; z režečimi usti in s koso, skozi rebra se ji je videlo.

Stisnila se je zopet; pastir pa se je bal pogledati izpod klobuka.

France ni povedal vsega in je obmolknil; spreletel ga je mraz in je bil skoraj hūd na Drejčeta, ki je za njim nadaljeval.

»Mrtvec je hodil nazaj. Umrl je bil ves porezan in v nezavesti, zato ni mogel vsega opraviti, kar je imel storiti. Enkrat se je prikazal Lovričkovi Nežki; ta se ga je ustrašila in kmalu umrla. Drugič se je prikazal botru: dve peki kruha so morali speči za reveže...«

»Zakaj?« Pastir je prenehal z delom.

»Da dobi njegova duša mir in se ne klati okoli brez počitka... Povsod so jo srečavali.«

Típ Detvanke.

Lojza se je popolnoma zvila; glava ji je klonila skoraj med kolena, pastir pa je dvignil noge na deske; France je privil luč, da je svetleje gorela...

Bolj jasno kot prej so se risale sence na stenah; zunaj je padal jesenski dež in bil na opaz, megla je prodirala skozi špranje in se gostila krog luči...

Drejče se ni premaknil: bil je najstarejši, —

»Dajte; kdaj bomo končali!«

»Nimam več.« Lojza res ni imela; pastir pa je bil izpustil zadnji kos, ki je padel v kad.

»Čakajte!« Dreja je drobil zadnji kos, da je vse pršelo; pastir je objel z rokama kolena, tako se je čutil bolj varnega in začel praviti.

»Ali ni bilo nekoč v vaši vasi? Meni so to dejali. Neki kmet se je napil pri fari, obležal ob poti, ko je šel domov, in zmrznil v snegu. Tisto nedeljo je bil plačal ves dolg, zato je pil in umrl — on, edina priča. Zdaj morajo spet plačevati dolg na posestvu.«

»Molči, pastir!« Najstarejši je zagnal zadnji kos v kad. »O tem se ne sme govoriti, bi te zaprli!« Pastir se je stresnil; Drejčtov glas je bil milejši, a še vedno strogo; pogledal je na Lojzko in Franceta in se spustil po lestvi na tla.

Lojza se je vzdramila in dvignila glavo, pogledala je pastirja in Franceta, ki je gledal v zakajeno luč in molčal.

Ko je prinesel Drejče na ramah preše in zopet odšel, je stopila za njim.

»Dreja!«

»Kaj?«

»Slišiš...«, beseda se ji je ustavila.

»Kaj?«

»Kako... je bilo že z našim... očetom? ...«

»Pusti me!« Šel je trdo po podu do vrat, kjer so ležale preše, in jih je zopet naložil. Lojza pa je splezala na kad in se je usedla, podprla je z rokama glavo in se zagledala pod se: bel sneg in v snegu nekaj črnega, z okrvavljenimi očmi, smrdečih ust...« Solze so ji kapale na predpasnik.

France je še vedno zrl nepremično v luč in pastir objemal kolena.

»Hitro!« Dreja je prinesel zadnje in vrgel na desko, pastir je spustil zopet noge v kad in vzel prešo, Lojza je dvignila glavo in zasenčila solzne oči...

»Stisni luč,« je dejala. France jo je ubogal.

— — Treba plačevati posestvo — —
— treba loviti krajcarje — —

Trudne roke, ki bi se bile v grozi najraje ustavile, so hitele zopet; prsti so brez moči spodletavali, preše so se drobile, vsi pa so molčali: od vseh kotov je vstajalo nekaj grozečega in grozilo s poginom, kdor dvigne glavo — in nihče je ni dvignil od dela...

Zunaj pa je bil dež na opaz in megla je silila v skedenj, kjer so gospodovali strahovi in sence...

PESEM.

FR. BEVK.

Sneg, megla in veter — kam leté?
Čakam jutra —
jutri bom čakal drugega dne.

Na puško bolest je sela —
kot golobček bolest je bela —
in zre v oči...

Smrt je družica moja edina...
Ne diham — da se ne splaši,
družica moja edina — —

IZ POETIKE.

DR. IV. PREGELJ.

Moderna drama.

(Konec.)

Moderna drama v širjem zmislu besede se pričinja s Shakespearjevo karakterno dramo, ki se loči od situacijske grške (beri Sofoklejevega Kralja Oj-dipa!) in psevdoklasične francoske. Oder in tehnika sta se do naših dni vedno odločneje izpopolnjevala. Snovnost vsebine je rastle, postajala vse bolj komplicirana in niancirana, prav kakor življenje človeške družbe, tako da se loči vsebinsko in formalno od grškega umetniškega vzorca: Grk je imel mitos in herojstvo, francoska renesanca viteštvo. (Še Shakespearjevi glavni junaki so kralji, vojvode, dočim so meščani samo osebe paralelnega poddejanja.) Od Angležev je izšla prva meščanska igra (Lillo: Londonski trgovec), Diderot, Beaumarchais, (Slovenec Linhart), Lessing, Schiller itd. so jo negovali noter do novejših družabnih konverzacijskih iger »Dumas-ja, Auglier-ja, Sardou-ja, Lindau-ja itd. Novejši čas je rodil časovno igro proletariata, naturalizem. Če je Grk in Latinec imel še tipične osebe (zaupnik, sel, miles gloriosus, senex amator) in so se ti tipi ohranili posebno v komediji preko Goldonija in Francozov do naših dni, je vendar v bistvu prehod iz stare tradicije preko Shakespearja v novo: individualizacija. Absolutni individualizem je zahteva moderne in najmodernejše drame. Moderna drama se loči od tradicij po vsebini. Težnja po vedno izrazitejšem realizmu je glavna tendenca vse moderne umetnosti. To tendenco priča posebno vsebina moderne drame. Moderni dramatik oblikuje svojo snov tako, kakor jo je našel v svoji dobi. On oblikuje tragiko svoje dobe. Motivi te vrste so: alkoholizem, patologija, družabna laž, obremenjenost, propalost ulice (Hinterhaus) in hinavski nimb salona (Vorderhaus). Moderni dramatik rešuje probleme svoje dobe. Predvsem delajo to

naturalisti v dramati. Kadar oblikuje moderni dramatik preteklost, kadar snuje historične igre, se trudi kakor pripovednik, da bi čim realneje folkloristično vestno zadel dobo, v kateri se je dejanje vršilo. Tendencia je v prvem in drugem slučaju ista: absolutna realitika. Čustvovanje tuje minule dobe podati, seveda ni lahko, in zato premnogokrat moderni pesnik čustvuje v historiji anahronistično, zavedno problematično (n. pr. Hauptmann v »Ubogem Henriku« ali »Grizeldi«), prav tako kakor Corneille ali Racine ali romantiki. Dosledno moderna igra more biti zato glede na vsebino edino le čista naturalistična drama, dočim bi se dale druge vrste moderne drame večalimanj klasificirati kot klasicistične, romantične itd. Medved je pisal take igre: Kacijanar, Za pravdo in srce. Cankar, Gangl sta pisala prve slov. naturalistične igre: Jakob Ruda, Hlapci, Sin. Svetovna tragedija te vrste je zelo znana: Ibsen, Strindberg, Tolstoj, G. Hauptmann, Sudermann itd. Snovnost naturalistične igre zahteva seveda tudi sebi primerno tehniko igre, nov slog, novo mimiko, individualno veristično kretnjo. Po svojem principu izključuje heroično pozo, stiliziran dvogovor, verzificirano tirado. Sovraži samogovor, a ljubi svojčas strogo prepovedano nemo sceno, prepoveduje vsako slučajnost izgubljenega pisma, prisluškovanja pri priprtih vratih, naivno zaupno sceno, kjer si znane osebe pripovedujejo svoje življenje i. p. Neke pripomočke v starejši dramati odločno odklanja: govorjenje postrani, brezmyselno in mašilno motiviranje odhoda in prihoda oseb na oder i. p. Zato pa zahteva individualen oder, individualno igranje, individualno barvan jezik: ulice, pijanca, devetnajstletne deklice, trgovca. Predpisuje strogo kulise, kretnjo, način podajanja, tempo igranja, pavzo, govor oči in lica, in s tem zahteva kar najtesnejšo harmonijo med individualnostjo pesnika in igralca in

zahteva od režiserja neskončno mnogo. Seveda so dramatik, ki si pri tem pomagajo. Da jih sploh morejo igrati, pišejo vloge »na igralca«, na osebo, n. pr. Govekar za Verovška i. p. Dosledni in skrajni naturalisti, ki sodijo, da je še v tej igri preveč stiliziranega življenja, so šli še dalje. Ti hočejo v igri samo še odseke iz življenja, prizore, fotografsko natančno posnete po modelu, cesti, vlakcu, križpotju. Nobenih prizorov, nobenih aktov, nobenih premorov, kos življenja, kakor je, nič več nič manj (Shaw). Odtod novi naslovi igram: Zgodba v štirih slikah, dogodek, katastrofa treh dni, družabna drama (mesto tragedija) i. p. Zato toliko število enodejank, nanizanih v skupine pod en naslov, firmo ene misli, enega miljejnega čustva. (Sudermann: *Moritur!*) Nekateri velikani naturalistične drame imajo neko posebno tehniko, na primer Ibsen. Njegova drama je analitična. Vse dejanje, ki je premisa katastrofe, leži pred igro samo. Igra se prične tri ure pred katastrofo (Borkmann) in je tragedija vendar lahko doba dvajsetih let (*Spovračanje* — »Gespenster« — *Gejangere*). Umjetnost Ibsenova, ki je slična tehniki romantikov (usodna igra), je neskončna spretnost. Mislim spretnost čudovitega eksponiranja. Predzgodovino vsega onega, kar mora nujno privedi do katastrofe, razume Ibsen razdeliti v shemati zem tradicije v razvojni moment (zapletek), višek, katastrofo. Zunanje dejanje seveda v taki igri ni mnogo ali kljub temu pretrese tragika notranje tragedije, duševnega dejanja tem močnejše. Treba je seveda, da vsebuje taka analitična igra zadostno motivacijo in da ne dela slučajnostjo usodne igre. (Oswald v »Strahovih« se vrne nenadoma iz Italije. Čemu? Ibsen motivira zadostno. V Jakobu Rudu se vrne Dolinar. Čemu? Pesnik približno meni »prijelo ga je in je prišel«, torej motivira, pa ne dovolj racionalno!). Zdaj boš razumel, čemu moderne igre imenujemo duševne (Seelendrama). Kažejo dušo oseb, ne njihovih zunanjih, telesnih,

situacijskih dejanj. Zato so neskončno bolj dramatične, ker po tej svoji lastnosti izključujejo epiko jezika starejših tragedij.

S tem so pa v ozkem sorodstvu z drugo vrsto moderne igre, s simbolistično dramo. Simbolistična drama je za naše dni nekaj podobnega, kar je bila v 17. stoletju alegorična in v početku 19. stoletja pravljica, romantična drama. In simbolizem je prav za prav nova evlucijska

Detvanska družina.

faza romantičnih stremljenj v poeziji. Čista simbolistična igra je sicer prav tako kakor skrajno naturalistična samo teoretična. Maeterlinck, ki je odkril Nemca Novalisa, je klasik simbolistične drame, kjer ne nastopajo osebe, temveč tipizirani pojmi, simboli. Ali si pa moreš predstavljati kaj manj konkretnega ali plastičnega, kakor je pojem? Jaz ne! Vsaj na odru ne, ker še nisem videl simbolistične uprizoritve. S čim naj torej simbolistična igra vpliva dramatsko? Z barvo, z vonjem,

z miljejem. Z barvo in tonom jezika, go-
vora, kulis, torej popolnoma tako, kakor
moderna lirski pesem, glasbena fanta-
zija, impresionalna pokrajina. V neki dra-
mi Przybyszewskega s neži, sneži skozi
troje aktov. V Cankarjevi »Lepi Vidi«
poje, poje jezik neodoljivega hrepenenja,
ki ga govorijo simboli Dolinar, Lepa Vida,
Mrva. Med naturalistično in simbolistično
igro je torej nekak tak razloček, kakor
med Aristotelovo realitiko in Platonovim
idealizmom. Dejansko seveda je simboli-
stična igra skoro nemogoča. Na vse zad-
nje je treba tudi simbol individualizir-
ati, da se izrazim v strašnem protislovju,
če hočem izsiliti iz njega vsaj nekaj dra-
matskega uspeha. Slovite simbolistične
igre naših dni so samo nekake grandiozno
nove alegorije (Rostand, Chateclair,
D'Annunzio: La nave) ali pa drame čudo-
vite miljejnosti. V točki miljejnosti pa
sta si naturalistična drama in simbolistika
v sorodstvu. Ibsenova tragedija je naturali-
zem in simbolizem miljejnosti. (Degenera-
cija — »strahovi«!) »Kralj na Betajnovi«
prav tako podobno realizem naše vasi
in priličnost, = parabolika.
(Str. 66.) (Prim. o slovenskih igrah Ro-
bida — Čas 1911!) —

G. Hauptmannova »Haničina pot v ne-
besa« je sinteza naturalizma v vonju Gor-
kega »Na dnu« in pravljčnosti, vizionar-
nosti. Podobno tehniko bi sicer našel že pri
romantikih, n. pr. Grillparzer: Sen — živ-
ljenje, ali Offenbach: »Hoffmanove pripo-
vesti«. Tako vidiš, da valuje tudi drama-
tika v nekem razvoju, se razvija v ekstre-
mno, vrača k vzorom in tradiciji in išče no-
vih potov. Moderna (naturalistična in sim-
bolistična) drama je nekako kozmopo-
litična. Že se pa kažejo znamenja, da se
iz te svetovne snujejo nacionalno, klima-
tično narodne igre. Tudi mi Slovenci s Hr-
vati in Srbi zorimo novi dobi naše drame.
Kaj bo naša nacionalna drama, kdo ve?
Rad bi stopil deset, dvajset let naprej, sto
let naprej in bi videl. Če bi mogel! Morda
bi potem še sam napisal tragedijo, ki bi jo
igrali v Ljubljani in z boljšim uspehom kot

davno pred vojsko dragi prijatelji »Vito«,
ki je klavrno propadla. Ne propasti,
to je še dandanes namreč najvišji in najre-
alnejši namen igre. Pri nas redkokdaj igra
vseskozi propade, a klasičnih iger še ni-
mamo!

* * *

Še nekaj stilističnih in formalnih svoj-
stev moderne drame mi je omeniti. Moder-
ni dramatik deli svojo dramo v akte in
slike. Slikam natančno predpisuje scen-
erijo, včasih naravnost epsko vzneseno
(Vojnović). Osebe individualizira celo s
tem, da navaja njihovo starost, telesno po-
sebnost, osebno krettno. V igri sami jih
minuciozno natančno karakterizira, indi-
vidualizira z govorom. Govor moderne
(naturalistične) drame je proza. Še več;
proza dnevnega, vsakdanjega življenja, go-
vor posebnih osebnosti, slika duševnega
razpoloženja: nervoznosti, vihravosti, stra-
hu, zadrege. Nobenega stiliziranega go-
vora, nobenih stihomitij — pač pa nedogo-
vorjen stavek, misel samo nakazana v
anakolutu, interjekciji ene besede, črke,
neskončna psihologična znanost, plod eks-
perimentalne psihologije, ki študira vse do
psihe kletve in prirojene refleksivne kret-
nje, priljubljene besede (aklimatizirati —
Ibsen). Značilen je dialog Ibsenov. Njegove
osebe govorijo nekak govor za govo-
rom, se izražajo preko konvencionalnosti
konverzacije. Z nedoločnostjo zaimka, ki
je naglašen (v nemških prevodih razprto
tiskan, kakor pri Cankarju) izražajo jedro
tragične, predmetnosti. S pavzo in vehe-
mentno kršenim besednim redom valova-
nje duševnega površja.

Kaj pa bi sodil h komentarskim notam:
Ivan (samo da nekaj reče). Psiha mas,
duh nove dobe, ali pa: Izraz njenega oblič-
ja je neizrazno zagoneten. Kako naj igra-
vec to neizrazno zagonetnost izrazi? Mo-
goče je, Ibsen ni bil šušmar in jo je pred-
pisal. Mesto starega, vsaj v afektu dovo-
ljenega samogovora rabijo moderni govo-
rečo mimiko. Aktne sklepi so mnogokrat
neefektni, katastrofa nejasna — nerealna.

Samo slutiti jo moramo. Zakaj? Katastrofa na odru bi bila vendar stilizirana dejstvitelnost. Umetnik pa jo sme nakazati, asociativno jo priklicati v naš intelekt z adekvatnim miljejnim drobcom, z arijo, besedo, gesto. Te vrste simbolizem ljubi Ibsen. Nekdo potrkabaš ko je oseba vzkliknila, da začinja novo življenje. Škoda je le, da takih fines ne more vsakdo in koj spoznati. Kdor jih spozna, občuduje Ibsena in moderne. Da bi naslikal kraj igre čim resničnejše, rabi moderni dramatik dialekt (G. Hauptmann: De Waber) arhaističnega jezika, lokalizmov, stanovsko niansirane konverzacije i. p. Vprašanje o enotnosti kraja in časa je rešila moderna racionalno, včasih naravnost zgledno enotno: ena scena skozi vse akte, ena hiša, eno mesto, tri ure, štiri, en dan, dva dni. Pri Ibsenu odide oseba v prvem aktu iz prvega nadstropja in vstopi v drugem aktu v drugem. Sicer pa razpolaga modernik z bogatim odrom: z dvojno sceno, nadsceno, prednjo sobo in sobo, z grandiozno, interieurjev bogato dvorano (Echegaray). So dramatik, ki sami slikajo svoje kulise

(Wypianski). Za gotove igre imamo prav posebne odre prav tako kakor za Shakespearja. Neskončna je scenerija: tovarna, predmestna klet, kabina na ladji (Jerome), kinematografska dvorana, zvonik (Župančič) in celo oder na prostem — Freilichtbühne, ki ga je poznal že Goethe (Die Fischerin). Imamo igre, kjer govori ena oseba in druga poslušša, imamo igre, kjer govori o vsakem dejanju posebej nad petdeset oseb (Hauptmann, Fl. Geyer). Imamo knjizne igre in igre, ki se jim še ni rodil soroden gledališki interpret v tisti meri kakor Shakespearju v naših dneh. Mnoga senzacija naših dni bo umrla, ki danes živi in triumfira. V teh naših dneh, ko se je celo restavrirala Sofoklejeva tetralogija na kulturnih grških tleh — morda s koturnom in masko, kakor za Goetheja v Weimarju. Zdaj zaenkrat se to ne godi. Zdaj igramo vsi drugo igro, strašno historijo na odru zgodovine, krvavejšo od Cimbeline in okrutnejšo od naturalistične. Bog nam pomagaj, da je tako in da smo Slovenci vrh tega komaj da majhen, majhen statist.

HOMERJEVA ILIADA.

PROF. FR. OMERZA.

XI.

(Dalje.)

Kadar pa skoči na voz, ko sulica morda ga sune
al pa puščica zadene, ti moč bo naklonil in zmago.
Dolgo moril boš tako, da k ladijam prideš zavitim,
solnce zaide v zafon in svéta temà se razgrne.«

210. Iris tedaj brzonoga tako govori in odide.
Hektor pa skoči z vozà na zemljo z orožjem opremljen,
sulici ostri vihteč koraka čez vojskine trume
ter jih priganja na boj. Navduši za vojno jih grozno.
Koj se obrnejo torej in stopijo proti Ahajcem;
tamkaj Argejci pa spet postavijo v močne se vrste.
Znova razvije se boj. Ko nasproti stoje, Agamemnon
vrže se prvi med nje, ker želi se med prvimi biti.
218. Muze, povejte mi zdaj, ki bivate gori v Olímpu,
kdo je pač prvi prišel Agamemnonu knezu nasproti
bodisi Troje sinov al slavnih zaveznikov morda.
Bil je Anténorjev sin, Ifidamas, velik in močen,
ki se je v Treki zredil velegrudi, drobnice rednici.
Kises ga namreč vzgojil kot otroka je v svoji palači,

materin oče, ki hčer je imel lepolično Teano.
 Ko pa dozórel pri njem je do krasnega cveta mladosti,
 skuša ga tam pridržati, ponudi mu hčerko za ženo.
 Koj po poroki pa slišal je vest in je šel za Ahajci,
 ladij zavitih dvanajst sledilo je njemu na potu.
 Ladje somerne nato pa vendar je pustil v Perkóti,
 sam pa korakal je peš in kot pešec je v Ilion prišel.
 Sinu Atreja tedaj Agamemnonu pride nasproti.
 Ko pa gredoč si naproti do istega kraja dospeta,
 njega zgřeši Agamemnon in sulica proč se obrne,
 njega zadene pa v pas Ifidamas spod na oklepu,
 sam še pritisne s telesom, ker težki zaupal je roki.
 Pasa, ki pisan je ves, pa vendar ne more predreti,
 prej ob srebro se zadene in ost se zavije kot svinec.
 Širni vladar Agamemnon zdaj sulico hitro zagradi,
 strastno jo vleče kot lev in slednjič iz rok jo iztrga,
 brz pa udari čez vrat ga z mečem in ude razveže.
 Zvrne tako se na tla ter bronasto spanje zasnova,
 revež, za mesto boreč se proč od soproge zakonske.
 Hvale dobil ni nikake, a dal za nevesto je mnogo:
 sto je govedi že dal in tisoč je glav še obljubil,
 koze in hkrati ovcé, ki pašnik nebroj jih je hranil.
 Temu tedaj Agamemnon Atrejevič vzame opravo
 ter čez krdelo Ahajcev odnese prekrasno orožje.

248. Ko ga pa Kóon zazre, izvrsten junak med junaki,
 prvorojeni Antenorjev sin, mu žalost velika
 zdajci zakrije oči, da brat se je zgrudil na zemljo.
 S sulico stopi na stran, da videl ga ni Agamemnon,
 sune ga sredi roké, zadene ga spodaj na lakét,
 sulice svetle se ost zadere naravnost skoz roko.
 Groze nato Agamemnon, knez med junaki, se strese,
 a ne odneha še zdaj od boja in divjega klanja,
 s kopjem, ki veter ga hrani, se koj na Koóna zažene.
 Koon pa Ifidamánta, po istem očetu mu brata,
 vleče med tem za nogó in kliče največje junake.
 Ko po krdelu ga vleče, pod ščitom ga z žebli obitim
 z bronasto sune ostjo kopjišča in ude razveže
 ter mu odseka glavó, ko pade na Ifidamánta.
 Tu sta Antenorja sina pred sinom kraljevim Atreja
 kupo življenja izpila in v Hadovo šla domovanje.
264. Sam pa drevi se naprej ob vrstah junakov okoli
 s sulico v roki in mečem ter kamenjem hkrati velikim,
 dokler je gorka še kri, ki teče iz rane mu težke.
 Ker se pa rana suši in kri se mu slednjič ustavi,
 peče in strašno boli junaškega sina Atreja.
 Kot na porodu ženó če ostra puščica prebada,
 bol ji poslana z nebes od bóginj stoječih ob rojstvu,
 Here boginje hčérá, ki nosijo bridko trpljenje:
 peče tako in boli junaškega sina Atreja.
 Nagloma skoči na voz in hkrati vozniku naroča,
 k ladjam naj votlim pelja, ker v srcu bolest je začutil.
 Z glasom donečim močno Danajcem zakliče čez vrste:
 »Dragi vodniki Argejcev in njihovi skrbni vladarji!
 Dalje odbijajte vi od ladij plujočih po morju
 grozni ta bojni vihar, ker Zevs ne pusti velemodri,
 da bi se cel dan boril do mraka s Trojanci na polju.«

280. Pravi in konje voznik lepodlake mu z bičem požene
k ladijam votlim naprej in konji letijo veselo.
Mokra so prsa od pen, nogé zaprašene od spodaj;
kralja z bojišča neso, ko peče ga rana neznansko.
284. Ko pa to Hektor zazre, da proč je odšel Agamemnon,
močno zakliče tedaj Trojancem in likijskim vojem:
»Likijci vi in Trojanci, vi Dárdanci, borci od blizu!
Dragi, bodite možje in spominjajte silne se bitke!
Mož je najboljši odšel in meni je slavo dodelil
Zevs velemodri sedaj. Naravnost kopitaste konje
proti Danajcem ženite, da slava največja vam bode!«
291. To govori jim in voljo pri vsakem spodbode in srčnost.
Kakor če lovec kedaj na svinjo predivjo naščuva
al pa na leva mordà priganja pse belozobe:
tak velesrčne Trojance nasproti Ahajcem naščuva
Hektor, Priamov sin, ljudomornemu Areju sličen.
Sam je pa v prvih vrstáh in ponosno koraka med njimi,
v bitko zažene nato kot vihra se hrumno bučeča,
ki iz oblakov dreveč modrikasto morje razburka.
299. Komu je najprej tu vzel in kómu nazadnje opravo
Hektor, Priamov sin, ker Zevs mu je slavo naklonil?
Prvi Asájos je pal, Avtónoos in pa Opítes,
Dolops, Klitijev sin, Oféltios in Ageláos,
Oros, Ajsímnos za njim, Hipónoos v metežu stalni.
To so vodniki Danajcev, nato pa divja še med ljudstvom.
Kot če zažene mordà zahodnik se sredi oblakov,
ki jih je stisnil bil jug, in z divjim viharjem jih biča;
val naraščáje za valom vali se in brizgajo pene
ter razpraše se pred žvižgom široko besnečega vetra:
glava za glavo tako pred Hektorjem padajo ljudstva.
310. Blizu je bil že pogin, do vrha prišla je že sila;
skoro planili na ladje in proč bi bežali Ahajci,
ko ne dejal Diomedu bi sinu Tideja Odisevs:
»Kaj je, Tidejevič, vendar, da silni smo boj pozabili?
K meni postavi se sèm, predragi! To res bo sramota,
ako še ladje zajel nam Hektor bo s čopastim šlemom.«
316. Zdaj pa odvrne nato Diomedes mu močni ter pravi:
»Tukaj ostanem seve, odnehal ne bom, a le malo
bova pomogla midvá, ker Zevs zbirajoči oblake
dati Trojancem če moč, kot jasno je, ne pa Ahajcem.«
320. Pravi in hkrati Timbrája z vozá na zemljo porine,
ko ga je s kopjem zadel bil v levi sesèk, a Odisevs
kneza Timbraja oprodo Moliona sličnega bogu.
Tu ju pustita nato, ker konec je njunega boja,
ona pa v gnečo naprej hitita, prav kot če merjasca
sredi med lovčeve pse zakadita kedaj se ponosno:
takšno morenje nastane, ko ona nazaj pridrevita.
Všeč je Ahajcem oddih bežečim pred Hektorjem božjim.
328. Zdaj pa najboljša možá dohitita iz ljudstva na vozu,
Méropa namreč sinova, domá iz Perkóte, ki vedel
vsako je stvar že naprej. In dasi je sinoma branil,

naj ne odideta v boj, je pravil le gluhih ušesom;
 kajti priganjala k temu ju črne je smrti usoda.
 Tema tedaj Diomedes Tidejevič, slavní borilec,
 drago življenje je vzel in krasno odnesel opravo,
 knezu Hipódamu snel in Hipéjrohu vse je Odisevs.

336. Zdajci pa Zevs dopusti, da boj se razvija enako;
 gleda jih z Ide vrhov, a oni more se med sabo.
 V bedro zadere nato Tidejevič sulico ostro
 Pajona hrabremu sinu Agástrofu, konj pa ni blizu,
 da bi ubežal mu kam, tako je nespametno storil.
 Kajti oproda drži na strani jih, sam pa kot pešec
 dirja čez prve vrsté, da drago življenje zapravi.
 Ko pa med vrstami Hektor zazre ju, nad nju se zažene,
 glasno zavpije in čete Trojancev mu močne sledijo.
 Strese strahú se pred njim veleglasni junak Diomedes,
 koj k Odiseju se sklóni, ki blizu stoji, in mu pravi:
 »Nama poguba grozi, glej, nama gre Hektor naproti.
 Stojva, ne beži nikar, stopiva mu hlabro po robu!«
349. Sulico zdaj dolgosenčno v rokáh zavihtivši zažene,
 a ne zgréši ga, zadene, ko meri na glavo njegovo,
 konec čelade uprav. A bron se odbije od brona
 in ne predere do kože, ker močna čelada jo brani
 trojna, z visoko cevjo, ki dal jo je Fojbos Apolon.
 Hektor pa daleč nazaj odskoči med bojno krdelo,
 pade na eno koleno, stoječ se opira na zemljo
 z róko debelo in nočna temà mu zakrije očesi.
 Ko pa Tidejevič skoči naprej še za sulice lètom
 daleč čez prve vrsté, kjer švignila namreč je v zemljo,
 Hektor oddahne si v tem in hitro na voz se zažene,
 pelje nazaj se med gnečo in črni uide usodi.
 S sulico nanj Diomedes se močni zažene ter pravi:
 »Zopet si smrti ušel, ti pes, ko že čisto nad glavo
 visel je meč, a zopet otel te je Fojbos Apolon.
 K njemu gotovo pač moliš, ko v kopja rožljanje odhajaš.
 Spravil pa s poti te bom, čeprav se zgodi to pozneje,
 če med bogovi je kdo, ki hoče i meni pomoči.
 Zdaj pa za drugimi grem, če kóga med njimi doidem.«
368. Pravi in sleče opravo Agástrofu, slavnemu borcu.
 Hélene mož lepolase, sam božji junak Aleksándros,
 hitro zakrivljen svoj lok na sina Tideja nategne,
 zadaj za stebrom sloneč umetno zloženega groba
 Ila, Dárdana vnuka, prastarega ljudstev vodnika.
 Snemal je s prsi uprav Agástrofu, močnemu knezu,
 pisan oklep Diomedes in ščit mu z močnih ramení,
 z gláve pa težek mu šlem, ko locenj na loku potegne
 in ga zadene — zaman mu kopje iz rok ne uide —
 v nógo na desni podplat. Predere nogó mu puščica
 in se zapiči v zemljó. Aleksandros sladkó se zasmee,
 skoči nato iz zasede ter to govori mu bahato:
 »Dobro sem meril, zaman ni kopje ušlo mi iz róke!
 O da v lakótnico spod zadel sem in vzel ti življenje!
 Vsak bi oddahnil potem se Trojanec, ko konec je zlega,
 kí se boje pred teboj kot koz meketanje pred levom.«

384. A ne prestraši zato Diomedes se močni ter pravi:
 »Strelec izvrstni, bahač, kitajec, ti babje zijalo!
 O ko bi hotel z menoj se skušati v bojni opravi!
 Vedi, koristil ti ne bi ne lok, ne goste puščice.
 Zdaj pa zastonj se bahaš, le malo podplat si oprasnil.
 Mar mi je, kot bi otrok nerazumen zadel me al ženska;
 topo je namreč orožje, če mož bojzljiv je, nespreten.
 Toda drugače pa jaz, četudi le malo oprasne,
 sulico ostro vihtim in mrtev je, kogar ujamem.
 Žena njegova domá pa z licem sedi mu razrutim,
 deca ostane sirota, on gnije na zemlji krvavi,
 ptice pode se okrog, a ženska ne plaka nobena.«
396. Pravi; Odisevs med tem približa se, slavni borilec,
 predenj se vstopi, za njim pa sedeč Diomedes izdere
 kopje ostró iz nogé in bridka bolest ga presune.
 Nagloma skoči na voz in hkrati vozniku naroča,
 k ladjam naj votlim pelja, ker v srcu bolest je začutil.
401. Sam na bojišču je zdaj tu slavni borilec Odisevs,
 nihče pri njem ni ostal, ker vsi od strahu so zbežali.
 Žalosten k duši tedaj velesrčni rekoč se obrne:
 »Revež jaz, kaj bo z menoj! Zlo res je veliko bežati
 plašno pred množico to, še huje pa, če me dobijo
 samega tu, ko je Zevs vse druge Danajce prepódil.
 Toda kakó da o tem mi srcé govorilo je drago?
 Znano mi namreč je to, da iz boja beže bojzljivci,
 kdor pa u boju velja kot prvi junak, ta pač mora
 vztrajati trdno na mestu, naj pade al padejo drugi.«
411. Ko to preudarja s seboj in v umu razmišlja in srcu,
 v tem so naproti prišle zaščitene vrste Trojancev,
 stisnejo v svojo ga sredo, ko spravijo méd se pogubo.
 Kakor merjasca če psi in lovci cvetočih obrazov
 tirajo strastno, a ta iz globoke goščave prihaja,
 belo zobovje bruseč si sredi zavutih čeljusti;
 zdaj ga obkolijo vsi, še bolj mu zaškriplje zobovje;
 ti pa na mestu stojé, čeprav je nevarnost velika:
 torej tako Odiseja takrát bogoljubega strastno
 tirali vsi so Trojanci. Med tem pa on Deiopíta
 vrlega sune v ramó, ko s sulico ostro nanj skoči,
 kmalu nato pa Toóna in Enoma kopje ubije.
 Hersidamánta nato, ko ravno z vozá je poskočil,
 s sulico sunil ob popku pod ščitom je z zéblji obitim.
 V prah se prevrne pred njim, z dlanjó pa za zémlo zaigrabi.
 Tu jih na mestu pusti in Haropa, Hípasa sína,
 s kopjem predere, ki brat je bil silno premožnega Soka.
 Bratu pomagat hiti zdaj Sokos bogovom podobni,
 blizu obstane pri njem ter pravi nato mu besede:
 »O ti Odisevs preslavni, ki poln si truda, zvijače!
 Danes ponašal se boš, da sinoma Hípasa dvema,
 takih junakov dvojici, življenje si vzeli in opravo,
 al pa izdihnil boš ti, ko kopje te moje zadene.«

(Dalje.)

PEVEC.

FRANCE BEVK.

Kadar se je uleglo večerno nebo na štajerske griče, se je vzbudila k življenju nepopisna lepota te zemlje. Gozdovi in polja, gore in ravni, žito in trava, vse se je znova rodilo, se prepletlo s pesmijo in radostjo in valovilo kot voda. Pela so dekleta in vojaki; peli so griči in globeli pesmi radosti in zdravja.

Vedno sem sedel pred hišo pod hruško z zlomljenim vrhom in zrl na zapuščene opekarne, na žito, travo, omamo in ljubezen. Cesta je bila polna ljudi, vojakov in vaščanov. Gostilnice so odmevale, krčmarica in gramofon.

»Kmalu pride,« je dejalo poleg mene. Za hrbtno sta bili dve bitji in ne vem, katero je govorilo.

»Kdo?« sem dejal.

»Pevac. Hi, hi, hi!« Podprti sta bili z rokami pod bradati, ležeči, smejoči se.

V tem je že prišel. Vsak večer natančno, ko je solnce zašlo in sta se mrak in tihota ljubila tako prisrčno, da mi je bilo tesno; rad bi ugasnil vse pesmi in poslušnil tihoto, to glasno tihoto naših lepih gajev. V dolg plašč ogrnjen je prišel izpod drevja ob cesti z elegantnim korakom, ki se mu je zibal komaj vidno. Bil je visok, z gladko obritimi lici, nežnimi rokami in očmi, ki so zrle v daljavo. Klobuk je imel pomaknjen nazaj; pod kodrastimi lasmi se mu je gubalo čelo v lahke gubice.

»Rigoletto poje. Hi-hi!«

Pel je Rigoletto in Carmen, pel je Prodanostno in Fausta, pel je vse lepe in drage pesmi, vse tuje in domače melodije brez prenehanja, s patosom laškega tenorista.

Šel je od ene točke, kjer se je prikazal izmed drevja, do tam, kjer se je križala cesta in je stal križ. Obrnil se je in šel nazaj. Eno pesem je prenehal, drugo je začel. Prišel je večer, svetel in mehak, luna je vstala. Pevac je pel močnejše, otožnejše ali radostnejše do devete ure. Ko je odbila ta, je zadnja pesem ugasnila, pevec je izgubil do drugega dne.

Ta večer je njegov glas jokal. Mi, ki smo ga čakali z gotovostjo kot solnčnega vzhoda, smo molče poslušali pesem, ki je planila iz čiste melodije v disonance, polna gneva in tuže; zlomilo se je nekaj v nji in po hipni pavzi se je pesem umirila v ravnodušje in trdnost ter je omamljena utihnila.

Še sam je molčal več hipov. Nato so ženske roke zaploskale. »Še!«

Ozrl sem se s pogledom: tiho! Toda on se je že ustavil in pogledal na nas z nasmevom na tenkih ustnicah.

»Publikum?«

»Da. Poslušamo. Ženska srca ste navdušili.«

»Oprostite,« je stopil skozi travo, visok, lep in podal roko. »Publikum je beseda, ki sem se je bal in sem je bil vesel, bežal od nje in zopet prihajal k nji. Zrasel sem v pesmi in moram peti, ko imam čas. Najbolj mi je bilo žal, če sem moral peti praznoti in bedakom. Pesem je sveta reč, za sveti prostor in sveta srca. — Vi ste me poslušali? Morda sem nocoj najbolj srečen; moja pesem je dobila gorko ognjišče.«

»V lepih primerah govori.«

Druga je rekla, naj bo tiho. »Lepa je vaša pesem.«

»Ne povejte tega, da ne postane grda. Bedaki hvalijo. Poglejte, kako polzijo zvezde...«

Ulegel se je v travo in zrl na nebo. Utrgal je bilko in potegnil sok po nji. »Gospodična, bom imel srečo?«

Utrgala je bilko in storila isto. Kaplja se je utrnila na njegovo bilko.

»Sreča je moja.«

»Hi, hi!«

»V vse vraže verjamem. Podnevi sem skoraj obupan, zvečer verujem v srečo. Gospica, vi me sovražite.«

»Jaz?«

»Vi, Vi, Vi. He, he...« se je smejal. »Veste, pevec sem po poklicu. Ne vem, kje sem bil rojen, ali z jokom ali s smehom,

umrl bom s pesmijo. Tako silovito je moja. Priboril sem jo. Ko sem prvič zapel, so dejali, da je dobro. Drugič, da je slabše. Tretjič so molčali. Četrtrič, naj molčim...

Bridko mi je bilo. Vzel sem pesem v roko in ne morem reči drugače, kot da sem jo vsadil v srce, prelil jo v kri in dušo. Za pesem ni dosti glas, postati mora tvoja in kadar je tvoja, si močan, sam svoj, igraš se...

»Občinstvo vas je ljubilo.«

»Ne!« je majal odločno. »Občinstvo me še ni ljubilo. Občinstvo ljubi vibriranje glasu...«

Pred cerkvijo.

»In?«

Zrli smo vanj. Zagledal se je v zvezde. »Občinstvo. Priboril sem si ga. Bilo je moje. Navaditi sem ga moral na moje ime, ki se jim je zdelo nerodno, na moj glas, ki se jim je zdel neroden, na mojo postavo in moje čustvovanje...«

Zamislil se je.

»Bil je boj in skoraj obupal sem. Ko sem stopil na oder in zapel ter nehal, me je skoraj zaglušil žvižg. Stopil sem na

oder v drugo, sredi petja me je prekinil žvižg. V tretje so me z žvižgom sprejeli. Mislil sem, da so zmagali, za kulisami sem pal na tla in se jokal.«

»Ah!...«

»Ubogi!...«

»Takrat ste žvižgali, gospica, kaj ne?«

»Jaz ne. Ni me bilo zraven.«

»To je res... Oblekel sem maskeradno obleko in nastopil. S ploskom in smehom so me sprejeli in spremili. Še ko sem bil ogrnjen v mrliški plašč, so me videli oblečenega v norca. Zapravili so mi glas, bedaki, potem sem šel in postal človek. Pesem je postala moja last, ljudje so postali moja last... Vedno so z menoj. Dan je njih, še jaz sem njih — večer in pesem in ljudje so moji...«

S ponosom je govoril in pogledal v naše zasenčene obraze. Nato je utrgal bilko znova...

»Vi ne verujete v srečo?«

»Dan je njih, večer je moj. Še dneva bi rad.«

Kaplja se ni utrnila na njegovo bilko.

»Hi, hi, hi!«

»Laž, jok, smeh...« je trgal marjetico, nalahno pobledel.

»Silno dobro poznate ženske.«

»Žal bi mi bilo, če mi vzamejo pesem, ki sem jo težje vzgojil kot mati otroka, bolj je moja. Ali me ubijejo, gospica?«

»Čisto gotovo...«

»Teга niste mislila, kruta, sebična... Pesem vam ne ostane, pesem nesem v grob. Smrti zapojem in moja bo.«

Njegove oči so sijale, ko je vstal.

»Ostanite!«

»Devet ura. Njih sem. Iz vsega najdražjega se norčujemo... Lahko noč!«

Skozi travo smo videli senco, med drevjem je utonil. Tam daleč je zopet pel zamolklo pesem.

»Hi, hi, hi!«

KOZMIŠKE PESMI.

XV.

Měsíc mrtev. Při něm ve prodlení
den se s nocí střídá jak dvě mnichů,
jak dvě mnichů, ne víc ku obsluze,
jen co mrtvých stráže na modlení.

Střídají se v svatém, hlubném tichu,
beze smavých červánkových hříček:
den tam neotvírá růžově svých víček,
náhle plane v plamenné své hrůze.
Jeho krok je němý, bez pospěchu,
nejde v ranních písniích, v šeptném šumu stromů,
nekráčí po bouřích, s třesknou hudbou hromů —
mrtvol nemá dechu ani slechu.
Slunce žhavé v černém visí nebi,
dolů s něho střely ohně srší,
proudy ohně dolů s něho prší,
ohně okeán se dolů lije —
mrtvá půda přišerně se šklebí,
s žizní děsnou, zimničně horoucí
žhavé proudy ohně lokem pije.

Kdyby bylo oko tam živoucí,
jediné je zžehne slunce políbení,
ale není tam to oko — není!

A ta noc — to hrob v svém rozšklebení!
Bez rosy noc, jež by vandrovníku
perel do kadeří navěsila,
beze snů noc, jež by milovníku
milých kouzel srdcem rozesila.
Hvězd tam plno, plno v černém nebi,
kdož by sčítal vše je světloňoše!
ale všechny planou bez rozkoše,
bez hravosti, chvějné bez sladkosti,
svítí jako drobné bílé leby,
jak když z černé země bílé svítí kosti.
Ach ta noc! ta není obraz milosrdí!
jediným dechem plamy v ledy tvrdí —
zima, zima, mráz až v báj rostoucí —
by tam bylo srdéčko kės vroucí,
v jednom trhlo by se okamžení,
ale není tam to srdce — není!

Měsíc mrtev. Siná jeho stále
tvář sem na nás hledí v stejném příznaku,
jak když mrtvý v rakvi leží na znaku.
Pohřeb zvolna kráčí Světem dále,
světla slavně kolem něho víří —
Měsíčku, by bylo citného Ti zoru,
dnem i nocí zřel bys na obzoru
vdovu Zemi vlhkém ve šlojíř.

ČEŠKI ZLOŽIL JAN NERUDA,
PRELOŽIL AL. BENKOVIČ.

XV.

Mesec mrtev! Dan z nočjo se sreča
poleg njega kakor dva meniha,
ne več, da postrežeta mu tiha,
le kot stražnika pri njem moleča.

Srečata v globoki se tihoti.
Zarja se igraje tam ne smeje:
urno dan očesne tam odpira veje,
naglo vname v žarki se grozoti.
Hoja mu počasna je in tiha,
brez jutranjih pesmi, brez drevs šumenja,
brez viharjev, bliskov, treskov in grmenja —
mrtvec nima sluha in ne diha.
Solnce s črnega neba pripeka,
bliski žarki ž njega švigajo,
ognja toki se užigajo,
z neba lije ognja silna reka —
mrtva tla režijo se pošastno,
z žejo strahovito, neugasljivo,
žarne ognja toke pije hlastno.

Ko bi tam oko še bilo živo,
z enim le poljubom solnce oslepi ga,
toda ni očesa tam in ni ga!

In ta noč — kot groba dno režeče!
Ta brezrosna noč, ki bi trosila
perel v kodre potniku — tujincu,
ta brezsanjska noč, ki napolnila
z milim čarom bi srce ljubimca.
Tam na črnem nebu zvezde so neštete,
kdo preštel bi vse te žaromete!
Brez razkošja pa je njih sijanje,
kakor lučke ne žare srebrne,
kakor bele svetijo lobanje,
kot kosti belele bi iz zemlje črne.
Ah ta noč! nikogar ne miluje!
Z enim dihom v led plamene vkuje —
zima, zmrzovanje, vse moreče —
ko srce bi bilo tam goreče,
v enem hipu zima zledení ga,
toda ni ga tam srca in ni ga!

Mesec mrtev! Venomer iz zraka
bled pošastno dol na nas gledí,
kakor v rakvi vznak mrlič leží.
Zlagoma skoz Svet pogreb koraka,
krog njega nebroj svetilk gori.
Mesec, da ti gledati je dano,
zrl bi na obzorju neprestano
Zemljo odovelo noč in dan,
ki jo moker krije pajčolan!

XVI.

(A mluví člověk:)

Jak lvové bijem o mříže,
jak lvové v kleci jati,
my bychom vzhůru k nebesům
a jsme zde Zemí spjatí.

Nám zdá se, s hvězd že vane hlas:
»Nuž pojdte, páni, bliže,
jen trochu bliže, hrdobci,
jimž hrouda nohy vízel!«

My přijdem! Odpust, matičko,
již jsi nám, Země, malá,
my blesk k myšlenkám spřáháme
a noha parou cvalá.

My přijdem! Duch náš roste v výš
a tepny touhou bijí,
zimniční touhou po světech
div srdce nerozbijí!

My přijdem blíž, my přijdem blíž,
my světů dožijeme,
my bijem o mříž, ducha lvi,
a my ji rozbijeme!

XVI.

(A člověk govori:)

Kot lvi ob mreže bijemo,
kot lvi v kletki ujeti,
zleteli bi radi do nebes,
a smo na Zemljo pripeti.

Nam zdi se, da nekdo kliče z zvezd:
»Gospoda naj gor se potrudi,
le malo bliže, ošabneži,
privezani k svoji grudi!«

Že gremo! Za nas, ne zameri nam,
si zemlja premajhna postala,
mi v misli svoje upregamo blisk,
in s paro nas noğa bo gnala.

Že gremo! V višave hiti nam duh,
pohlepi ženo nas vroči,
le čudo, da v želji po tujih tam
svetovih srce ne poči!

Mi bližamo se! Mi bližamo se,
svetove doživimo,
ob mreže bijemo lvi duha
in slednjč jih razdrobimo!

Turška koč v Pobreži, Albanija.

Seděly záby v kaluži,
hleděly vzhůru k nebi,
starý jim žabák učený
otvíral tvrdé lebi.

Vysvětloval jim oblohu,
ličil ty světlé drtky,
mluvil o pánech hvězdářích
zove je »Světa krtky«.

Pravil, že jejich hvězdný zkum
zvláštní je mírou veden,
dvacet že miliónů mil
teprv jim loket jeden.

Tedy že, řekněm pro příklad,
— věřimeli v ty krtky —
k Neptunu třicet loket je,
k Venuši jen tři čtvrtky.

Rozmluvil se pak o Slunci
— záby jsou divem němy —
ze Slunce že by nastrohal
na tři sta tisíc Zemí.

Slunce že velmi slouží nám,
paprskovými klíny
šťpajíc věčnost na rok a
směnkové na termíny.

O kometách že těžká řeč,
rozhodnout že to nechce,
miní však, že by nemělo
soudit se příliš lehce.

Nejsou snad všechny nešťastny,
nejsou snad zhoubný všechny,
o jedné ale vypráví
sám rytíř Luběněcki:

sotva se její paprsky
odněkud k nám sem vdraly,
v skutku se v glinské hospodě
hanebně ševci sprali.

O hvězdách potom podotknul,
po nebi co jich všude,
skoro že samá slunce jsou,
zelené, modré, rudé.

Umklnul. Kolem horlivě
šuškaří posluchači.
Žabák se ptá, zdaž o světech
ještě cos zvědít ráčí.

»Jen bychom rády věděly,«
vrch hlavy pouli zraky,
»jsouli tam tvoří jako my,
jsouli tam záby taky!«

V kaluži žabji roj sedi,
se na nebo ozira,
učeni stari pa žabjak
jim trde buče odpira.

Razlaga jim nebesni svod,
in drobce, tam prostrte,
o zvezdoznancih govori,
jih zove »neba krte«.

Veli, da svojo mero ima
zvezdovja poznavalec,
da dvajset milijonov milj
je zanj šele en palec.

Da eden jim primer pove
— tako uče ti krti —
k Neptunu je palcev trideset,
do Venere tričetrti.

Kar sapo žabam je zaprl,
ko jim o solncu je rekel,
da tristo tisoč zemelj pač
iz njega bi izvlekel.

Koristno solnce je za nas,
ko žarkov svojih klíne
zabija v večnost in deli
jo v leta in termine.

O repaticah je težko
kaj reči, kar bi držalo,
vendar pa naj bi se jih ne
omalovaževalo.

Komet da ni nesrečen vsak
in tudi pogubljen ni,
o enem pa je vendarle
dejal sam vitez Divni:

Komaj njegovi žarki so
od nekod k nam udrli,
že v glinški krčmi so hudo
čevljarji se razrpli.

O zvezdah rekel je, da kar
jih je na nebu zgoraj,
zelenih, rdečih, višnjevih,
so sama solnca skoraj.

Umolkne. Poslušalci pa
so vneto šepetali.
Žabjak pa vpraša, če še kaj
o svetih bi radi znali.

»To rad bi vedel,« vprašati
nekdo se zdaj potrudi,
»če tam so bitja, kakor mi,
če tam so žabe tudi!«

ARISTOTELES.

DR. J. SAMSA.

III. Aristotelova filozofija.

Kakor Platon je šel tudi Aristotel pri vsakem pojavu, ki ga je znanstveno raziskoval, do dna; vedno je iskal bistvo stvari, ki ga je zanimala. A dočim je videl Platon bistvo stvari v idejah, ki bivajo samostojno nad čutnimi pojavi, je pomenjala Aristotelu ideja bistvo stvari same, njeno notranjo vsebino, glavne znake dotičnega pojma; stvar sama na sebi — kamen, drevo, lepota — biva ali sama zase, ali na drugem predmetu; misel, ideja, pojem o tem predmetu ali o tej lastnosti pa biva le v našem umu, ne v nekem nadčutnem svetu kakor Platonove ideje. Platon je bil umetnik, Aristotel mislec; Platon je bolj sintetik, ki spaja posameznosti v večjo celoto, Aristotel je najprej analitik, ki pojme razkraja in prodira v njihovo globino, v njihovo bistvo, potem pa jih sestavlja v celote; pri Platonu prevladuje aprioristična špekulacija, pri Aristotelu izkustveno opazovanje; Platon je pesnik, ki vidi v kraljestvu stvari in idej lepoto, Aristotel je učenjak in opazovalec, naravoslovec, ki z vso natančnostjo opazuje posameznosti, da more umeti celoto. —

S tem je Aristotel podal znanstvenemu raziskovanju — izkustvenemu in umujočemu (špekulativnemu) — vedno veljavno metodo in terminologijo (strokovni izrazi).

V Aristotelovem sestavu moramo ločiti logiko, metafiziko, fiziko in etiko.

1. **Logika** je Aristotelu uvod v znanstveno delo; imenuje jo analitiko, t. j. umetnost raziskavanja (*ἀναλύειν*). Znanstveno spoznavanje (*ἐπιστήμη*) mu je izvajanje posameznih pojavov iz splošnih zakonov, posledic iz njihovih vzrokov. Naša vednost o stvareh zunaj nas se začne s čutnimi doznatki — odtod trditev poznejše na Aristotelu sloneče filozofije: Nihil est in intellectu, quod non fuerit in sensibus; posamezne občutke strnemo v zaznatke: glasbilo vidim, slišim njegov glas, potip-

ljem: vse te občutke strnem v pojem: gosli. Naši čuti nas torej kot taki sami na sebi ne morejo varati. Aristotel razpravlja dalje o sklepanju, govori o premisah (*πρότασις*), o pojmi (ἔροι), sodbi (*ἀπόφασις*), o kontradiktornem (*ἀντίφασις*) in kontrarnem nasprotju (*ἐναντιότης*). Aristotel je prvi podal nauk o silogizmu. Znanstveniku nujno potrebno sredstvo je dokaz (*ἀπόδειξις*). Popoln dokaz je možen le tam, kjer je končna trditev iz njenih najglobljih prvih pogojev ali vzrokov jasno razvidna. Tako izvajanje iz prvih počel pa bi bilo nemogoče, če ne bi bilo nekih najvišjih resnic, počel, principov, ki jih ni treba dalje izvajati in ki se tudi ne dajo dokazati, ker so naši zavesti neposredno dani. Tako temeljno počelo, ki je temelj vsakemu dokazovanju, je princip istovetnosti (identitete), kontradiktornega nasprotja itd. Poleg dedukcije (izvajanje posameznih pojavov iz splošnih) pa priznava Aristotel tudi indukciji (*ἐπαγωγή* — izvajanje splošnih zakonov iz posameznih slučajev) znanstveno vrednost. Aristotel je določil, kaj je definicija (*ὁρισμός*), kaj razpol (*γένος*), vrsta (*εἶδος*) in vrstna razlika (*differentia specifica, διαφορὰ εἰδοποιός*). Kdo je torej pravzaprav pisal logiko za 7. šolo? Lindner-Lukas, Höfler, Oswald ali — Aristoteles? Dalje govori o kategorijah, to so razni vidiki, s katerih se dajo stvari motriti, najvišji razpoli, v katere se dajo vsi pojmi uvrstiti: kolikost (kvantiteta, *οὐσία, τί ἐστι*), kakovost (kvaliteta, *ποσόν*), odnos (relacija, *πρός τι*) itd. —

2. V **metafiziki** razmotriva Aristotel zadnja vprašanja o bitju samem na sebi in sicer z ozirom na medsebojno razmerje: posameznih predmetov in splošnih pojmov, oblike in snovi, gibajočega in gibanega.

a) Kakor smo že omenili, je Aristotel z brezobzirno kritiko podrl Platonov nauk o samostojnem bivaanju idej, in sicer iz sledečih razlogov: 1. to, kar je splošno v stva-

reh, t. j. ideja, bistvo stvari, ne more bivati samo zase, ne more biti substanca; 2. bistvo stvari ne more bivati izven dotične stvari; 3. ideje nimajo vzvodne, pre-gibajoče sile, brez katere ne morejo biti vzrok posameznih čutnih pojavov. Iz teh treh vzrokov Aristotel odločno odklanja Platonov nauk o samostojno bivajočih ide-jah, ki po Aristotelu niso nič drugega nego po odmišljanju (abstrakciji) nastali splošni pojmi; ti niso, kakor uči Platon, *ἐν παρά* (izven, zraven) *τὰ πολλά*, ampak *ἐν κατὰ* (v) *πολλῶν*. —

b) **Bistvo Aristotelove metafizi-**ke obstoji v njegovi globokoumni, duhoviti

Na pokopališču o Vseh svetih. Detva.

razlagi o bistvu tvarnih teles in bitij sploh. Predmet našega spoznanja, pravi Aristotel s Platonom, more biti le nekaj nujnega, nespremenljivega. Vse, kar je čutom dostopno, torej vse vidno, slišno, tipljivo, pa je slučajno in spremenljivo; lahko je tako ali drugačno. Le pojem, ki ga imam v svojem umu o stvari, je nespremenljiv.

Drugo opirališče, ki je na njegovi podlagi Aristotel zasnoval svojo razlago o bistvu teles, je to-le umovanje: Vse se spreminja — že stari jonski filozof Heraklit iz Efeza (okoli l. 500 pr. Kr.) je trdil:

πάντα ῥεῖ καὶ οὐδὲν μένει —; sprememba pa obstoji v tem, da neko bistvo ostane neizpremenjeno, nekaj odpade in pride nekaj drugega na mesto odpadlega. Vsaka sprememba torej zahteva neki stalen substrat (podlaga), na katerem se spremembe vrše. Ta substrat imenuje Aristotel *ὕλη* (tvar, materia, Stoff), tiste lastnosti ali kakovosti, ki na tem substratu povzročijo spremembe, imenuje Aristotel *εἶδος* ali *μορφή* (lik, forma, Form).

Vsa bitja teže po določenem liku (goreč les, da se združi s kisikom, led nad 0° C, da se spremeni v vodo), lik torej da bitjem pravi bitek, lik je to, kar v resnici biva in deluje (*ἐνέργεια*, *ἐντελέχεια*, *ἐνεργεία ὄν*); lik je počelo delovanja. Tvar še ni to, kar postane šele po liku, pač pa ima zmožnost, da to postane (plinasto telo lahko postane tekoče); tvar je torej počelo možnosti, pasivnosti (*δύναμις*, *δυνάμει ὄν*). Če si mislimo tvar brez vsakega lika, dobimo prvo tvar (*πρώτη ὕλη*, materia prima), ki je skupni substrat vseh mogočih bitij, ki pa sama zase ne biva, ker vsaka tvar ima že določen lik. Bistvo teles in vseh bitij obstoji torej v substancialni (podstatni)

združitvi materije in forme, stvari in lika. Pri človeku n. pr. je lik duša, tvar telo, pri Bogu ni nikake materije, ampak najpopolnejši lik, actus purus, čist dej, sama dejavnost, popolnost sama na sebi.

Tvar je nositeljica vse nepopolnosti, možnosti, pasivnosti; lik je počelo popolnosti, dejavnosti.

c) Vse, kar je, se udejstvuje v gibanju, v njem ima svoj bitek. Gibanje pa je mogoče razložiti le na podlagi nauka o materiji in formi. Za gibanje je potrebno dvojno: to, kar giblje, in to, kar se giblje. Gibanje more vršiti le počelo dejavnosti, torej

le lik; gibati pa se more le pasivni princip, torej le tvar. Prvo gibanje pa more priti le od nekega bitja A, ki se mu ni treba gibati,

Na potu v mesto.

ko sproži drugod gibanje. Kajti če bi se ono prvo gibajoče bitje A tudi gibalo, ko povzroči gibanje, bi morali iskati še neko višje bitje $A + a$, od katerega bi A dobil svoje gibanje; a odkod dobi tisti $A + a$ svoje gibanje? ali ga ima sam od sebe ali od drugega, v neskončnost pa ta vrsta ne more iti. Prvi, od katerega izvira vse gibanje, se sam ne giblje, je nespremenljiv, brez materije in možnosti, brez telesa, je čist dej, je najpopolnejše bitje, zgolj duh (*νοῦς*), B o g. Njegovo delovanje more biti le mišljenje (*θεωρία*), kajti vsako drugo udejstvovanje najvišjega bitja bi imelo cilj zunaj njega, kar pri najvišjem bitju, ki samo sebi popolnoma zadošča, ni mogoče. Predmet božjega mišljenja pa je le on sam, in v tem duhovnem uživanju sama ga sebe in uglabljanju v svoje lastno bistvo najde B o g svo-

je neizmerno blaženstvo. — To najvišje bitje, ista sreča, ki jo uživa on v svoji lastni zavesti, je končni cilj vsega stvarstva.

V tej Aristotelovi teološki špekulaciji je dosegla naravna teologija svoj višek; krščansko razodetje se čudovito strinja s teologijo velikega Stagirita. Kaj čuda, da je največji krščanski teolog Tomaž Akvynec (1225—1274) vzel Aristotelovo metafiziko za podlago svojemu globoko zasnovanemu teološkemu sistemu, ki ga je obdelal v velikem delu: *Summa theologiae*. In ko je veliki papež Leon XIII. ukazal v bogoslovskih šolah obnoviti in poglobiti študij sholastične teologije (najslavnejši neosholastik je belgijski kardinal Mercier), je postala Aristotelova filozofija v službi katoliške teologije »*philosophia perennis*«.

Sorodnost velikih duhov Sokrata, Platona, Aristotela, Tomaža Akvina pa nam

Pokrajina v Albaniji.

dokazuje resničnost Tertulianovega izreka: *Anima humana naturaliter christiana*.

DROBIŽ.

Kaj bere vojak?

Vprašanje, kaj bere vojak, je razmotrival že marsikdo. Eni so odločnega mnenja, da vojak na fronti in v zaledju čita one stvari, ki so v zvezi z vojno in se gode v vojni in so takorekoč ogledalo njega samega. Ti spisi so slabi in trditev je zato neresnična, kar je razumljivo. Trdim, da vojak po večini sovraži te

lormo zdrava duša, ki ji življenje ni trenutna fraza in beseda brez gorkote in žvenka. Čudno pa je, in to me je napotilo, da pišem te besede, izmed vseh knjig sem dobil pri vojaku v fronti in v zaledju najbolj pogosto Tolstega Vojno in mir. To priča, da vojak resnično rad čita samega sebe, toda v pravi sliki, on hoče samega sebe s čustvom in trpljenjem, vso dobo z vsemi pritiklinami, ki jo živi. On hoče misliti,

Izvir ponikalnice Senj. Albanija.

plehke, s krvjo pobarvane spise, ki jih ljubita z navdušenjem v junake zaverovana gospodična in filister, ki se boji vpoklica. Vojak, posebno na fronti, bere vse, kar mu pride v roke, zakaj še to je malo. Kadar pa mu je na izbiro, posega po spisih, ki so daleč od vsega onega, kar je krož njega, najrajši po spisih, ki imajo svojo umetniško vrednost. Pogosto, posebno pri izobražencih, se dobe filozofska dela, kot bi hoteli razglablјati vzrok vsega —. S čisto vestjo lahko trdim, da resno leposlovje in znanstvo presega plehke kronske romane postajnih prodajalnic, znamenje, da je pod uni-

išče vzrokov vojne in miru; on živi resno notranje življenje. Zato ne podcenjujte vojaka. Ne pošilјajte mu nekvašenih reči; on jih vrže in pravi: rod v zaledju treba prekvasiti.

—fb—

In memoriam. Švicarski pisatelj G. Baumberger je napisal zanimivo potopisno knjigo »Blaues Meer und schwarze Berge.«¹ V njej opisuje svoje potne doživljaje po Kranjskem, Istri, Dalmaciji in Črni

¹ Verlagsanstalt Benzinger et Co., A. G.

gori. Knjižo je vredno brati. Muzal se boš pa, ko boš bral (str. 40), da teče skozi Ljubljano Sava, »ki je pristno dete Krasa«, »ki izgine kot Pivka v Postojnski jami in se kot Unec pri Planini zopet pokaže«, ali pa, da je »Slovenski Narod« katoliški list (stran 44). I. P.

Kopitar. Sloviti slovenski učenjak Jernej Kopitar je bil mož svoje vrste. Prisegel bi bil, da je Hanka falzifikator, dasi ni mogel dokazati. Poznejša kritika je to dokazala (Gebauer, Masaryk). Hanka je n. pr. razumel narodni srbski epiteton (h)ladna rijeka za ladna = lepa reka in je spesnil svoje potvorbe v duhu svojega časa, ki je bil romantika. Zanimivo je tudi Kopitarjevo naziranje o meji med Hrvati in Slovenci. Po Kopitarju so Kajkavci in Zagrebčani Slovenci. Da ima Ljubljana del slovitega Metodijskega kodeksa (katerega?), je zasluža Kopitarjeva, ki izposojene dragocenosti — ni vrnil. Mož je bil precej varčen. Izgubil pa je vse svoje prihranke. Advokat namreč, ki mu jih je hranil, je umrl nenadoma, ne da bi bil zapustil kakšen spis o Kopitarjevi gotovini. Kot prvi in pravi slovenski slovničar bi zaslužil svoj spomenik v Ljubljani. I. P.

Dostojevski, sloviti ruski pisatelj, je napisal znamenit roman: »Igralec«. Doživel je svojo zgodbo sam. V tujini je ob neki priliki zaigral 11.000 frankov. I. P.

Zgodovinske anekdote.

(Prof. dr. V. Šarabon.)

Dober velikonočni teden v Norimbergu. V 16. stoletju in še dalje do 30letne vojske so imeli v Norimbergu prav lepo navado. Par dni pred cvetno nedeljo so bila vsa pota, ki peljejo v Norimberg, polna ljudi. Če bi ne bili tako revno napravljeni, bi jih imeli za sejmarje. Bili so pa samo reveži, ki so šli na velikonočni teden v mesto. Od petka pred cvetno nedeljo pa do velikega četrtega je Norimberg na lastne stroške oskrboval vse reveže. Pred mestom je bilo veliko taborišče, kjer so jim dajali hrano. Cvetni petek so šli mestni svetovalci vsi v taborišče, eden je imel kratek nagovor in je reveže v imenu mesta toplo pozdravil. Potem pa so prihajali od vrat vozovi z raznovrstnim živežem: kruh, meso, mast itd. To se je ponavljalo v soboto in nedeljo. V ponedeljek so pa smeli reveži notri v mesto in v gostih trumah so ga obiskali. Obstali so pred vrati posameznih bogatašev. Če je bil kdo le količkaj premožen,

vsak si je štel za častno nalogo in dolžnost, dati revežem hrano in obdarovati jih s perilom in obleko. Na veliki četrtek je bilo slave konec in ostalo je samo upanje na prihodnje leto.

Said - paša, egiptski kediv 1854—63, je bil tipičen orientalski despot. Za vladne posle ni imel nikakih sposobnosti, deželo je popolnoma prepustil izkoriščanju tujih oderuhov in pustolovcev. Lord Cromer pripoveduje v svoji knjigi »Današnji Egipt« sledeči zelo značilni anekdoti o njem:

Nekoč se pelje po Nilu, voda je plitva, parnik obstane v blatu. Said zapove, naj naštejejo krmarju sto udarcev z bičem. Zgodi se. Potem pa spravijo parnik iz blata, voznja se nadaljuje, a takoj zopet parnik obtiči. Said tuli: »Dajte mu jih dvesto.« Krmar se zaleti in skoči čez krov. S čolnom gredo za njim in kmalu je spet na ladji. Said ga vpraša, zakaj je skočil v vodo. Krmar pravi, da raje utone, kakor bi se še enkrat dal pretepati. »Tepec,« pravi Said, »ko sem rekel dvesto, sem mislil cekinov, ne pa udarcev.« In res mu je dal odšteti dvesto cekinov.

Ne tako nedolžna je bila pa sledeča šala. Evropsko časopisje je dvomilo o Saidovem pogumu. Da bi pokazal, da ga ima, je dal na kilometer dolgi cesti nasuti za čevelj debelo smodnika. Svečano je korakal nato po tej cesti z gorečo pipo v ustih; mnogobrojno spremstvo z njim, ki je moralo tudi kaditi. Zagrozil je, da bo hudo kaznoval onega, kogar pipa na koncu te prijetne promenade ne bi gorela.

Rodin, lani umrli francoski umetnik, je izdal oklic na umetniško mladino: Vdano spoštujte mojstre, ki so živeli pred Vami, poklonite se Fidiju in Michelangelu; občudujte božansko veselost prvega in strastno bojazen drugega. Občudovanje je plemenito vino za plemenite duše; a varujte se posnemati svoje učitelje. Zapomnite si, kaj vsebuje izročilo: ljubezen do narave in odkritosrčnost. To sta obe veliki strasti genija, genij je vedno molil naravo in ni nikdar lagal. Izročilo Vam neprestano svetuje, da vprašate resničnost, prepoveduje Vam, da se slepo vdaste enemu samemu mojstru. Narava naj bo Vaša boginja. Za umetnika je vse lepo, njegov ostrí pogled odkrije v vsakem bitju in v vsaki stvari značaj, to se pravi, notranjo resnico, ki se nam javlja v zunanji obliki.

Kako je Gorkij izgubil glas. Malokomu je znano, da je bil Gorkij v mladih letih prav dober tenorist. Pred 30 leti je bil velik prijatelj pevca Šaljapina, ki je postal medtem slaven, dočim se je moral takrat Gorkemu umakniti. Ko sta okoli leta 1890. nekje prosila za

mesto pevca na koro, so sodniki soglasno priznali darilo Gorkemu. Pozneje je bil Gorkij pekovski pomočnik in se mu je zelo slabo godilo. Petje mu je bilo tedaj edina tolažba, a izgubil je še to. Ko je nekoč opravljal službo železniškega čuvaja, je splezal ponoči v hudi nevihti na streho žitnega skladišča, prišel je pa vrtinec in odnesel streho z Gorkim vred. Šele po dolgem času so ga dobili, brezzavestnega in težko ranjenega. Ozdravel je sicer po dolgi bolezni, njegov lepi glas se mu pa ni povrnil več.

Hudomušnost. Član francoske akademije Henrik Bergson je večkrat govoril o nekem slavnem zdravniku-špecialistu, ki se je v svojem prostem času najraje bavil s špiritizmom. Duhovi so mu morali pripovedovati vsakovrstne tajne stvari. Bergson je nazadnje vselej hudomušno pristavil: »Ta zdravnik je zelo veliko dal na fino obnašanje in na družabne zahteve; zato je čisto naravno, da je gledal na to, da so mu nekdanji njegovi bolniki vrnili obiske, kakor se spodobi.« S tem je hotel povedati, da jih je veliko spravil na oni svet.

Komis. Že leta 1552. nam poroča neka listina, da so peljali iz mesta Straßburga 12.000 »komisijskih kruhov« v tabor francoskega kralja. Pa ta izraz takrat še ni bil splošen, prišel je v navado šele za časa Wallensteina. Ko je ta oblegal leta 1628. Stralsund, je poslal svoje vojake v okoliške vasi v oskrbo. Ker pa te vasi niso mogle dati zadostne množine kruha, so pritegnili še druge bolj oddaljene in jih prisilili, da so dajale kruh. Da bi bila razdelitev od strani civilnih oblasti pravična, so vpostavili posebne komisije, ki so nadzorovale peko in razdelbo. Zato se je ta kruh imenoval komisijski kruh, pozneje so ga skrajšali v komiskruh in nazadnje kar v komis. To ime je ostalo do danes.

Sir v Memelu. Na zunanjem trdnjavskega zidu v Memelu je visela dva centa težka kovinska utež; rabili so jo za dviganje in spuščanje mostu, imela je pa podobo sira. To pa zato: švedski kralj Erih je oblegal Memel, a vsled hrabrosti posadke ni bilo nobenega upanja, da bo trdnjava padla. Kralj se je zanašal samo na to, da bo v mestu zmanjkalo živeža. In res je vse pošlo, ostal je samo še hleb litvinskega sira. Oblegancem je prišlo na misel, da bi vrgli sir v tabor nasprotnikov in bi le-ti mislili, da je živeža še v izobilju. Pa so poskusili. Sir je priletel v švedski tabor, kakor bi ga bil kdo kar tako iz malomarnosti vrgel

proč; Erih je res mislil, da imajo še vsega dosti in je odšel. V spomin na to so vtili ono utež in jo obesili tam, kjer so bili vrgli sir čez zid.

☉

Geografske drobtine.

(Prof. dr. V. Šarabon.)

Tunel pod Sundom. Sund se imenuje morska cesta sploh. Če pa ne pristavimo posebne označbe, pa pomeni Sund cesto med Dansko in Švedsko, na najožjem mestu široko 3 kilometre. Načrt, napraviti pod to cesto predor, je sedaj v vojski zopet stopil na dan, banke so se že izrekle za izvršitev. Načrt je izdelan do zadnje podrobnosti. Predor bi se začel pri mestu Kodanju na otočku Amager in bi obstojal iz dveh delov. Prvi del gre od Amagerja do otoka Saltholm, 5 kilometrov. Tukaj je Sund širši, od Kodanja do švedskega mesta Malmö okoli 25 km. Železnica bi šla potem čez Saltholm do vzhodne obale njegove, potem bi prišel drugi predor do Limhamma, tik ob Malmö, do kamor bi bila potrebna še majhna stranska progica. Saltholm-Limhamm okoli 10 km. Celi tunel bo z vhodi vred 16 km dolg, šel bo v globini 26 metrov. Stroški so preračunjeni na 90 milijonov kron. Promet med Dansko in Švedsko se vrši sedaj s parnimi plavi med danskim Helsingörom in švedskim Helsingborgom.

☉

Naše slike. O Detvi in Detvanih smo govorili že v zadnji številki »Mentorja«. Nekatere današnje slike nas vodijo v Albanijo, kamor obračamo vsled novih vojnih dogodkov iznova svojo pozornost. Albanija je bila še do najnovjšega časa terra incognita. Šele po zadnji balkanski vojski so se začeli zanjo bolj zanimati. Dali so ji pod vodstvom princa Wieda politično enoto, vendar je ostala še nadalje le geografski pojem. Dežela je po večini pusta in gorata in le proti Adriji odprta. Zato so ohranili Albanci do danes svoj jezik in svoj plemenski tip. Po narečju jih dele v dve skupini: v geško ali severno ter toško ali južno. Toski so po značaju in noši podobni bolj Grkom, Gegi pa balkanskim Slovanom. Po veri so severni rodovi po večini katoličani, južni pa pravoslavni in mohamedanci. Avstrija je imela že od leta 1642. pokroviteljstvo nad katoliškimi Albanci.

—dan.

Priporočamo :

Grško-slovenski slovar.

Sestavil prof. Anton Dokler. Cena . . . K 12—

Fizika

za višje razrede srednjih šol. — Spisal
prof. Jožef Reisner. * Cena vezani knjigi K 5·80

Kemija

za sedmi gimnazijski razred. — Spisal
prof. Jožef Reisner. Cena vezani knjigi K 2·50

Psihologija.

Za srednje šole spisal prof. K. Ozvald.
Cena v platno vezani knjigi K 3—

Besede in rekla

k sedmi knjigi Herodotovih zgodopisnih raziskavanj. — Sestavil prof. Fr. A. Jerovšek. Cena K 1—

Slovarček

k I., II. in III. spevu Iliade. — Spisal
prof. Anton Koritnik. Cena K —80

Slovarček

k IV., VI., XVI., XVIII., XXII. in XXIV.
spevu Iliade. — Spisal prof. Anton
Koritnik. Cena K —80

Založil

zavod sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano

kjer se dobivajo označene knjige.

KNJIGOVEZNICA KAT. TISK. DRUŠTVA V LJUBLJANI

se priporoča v izvršitev
vsakovrstnih

knjigoveških del.

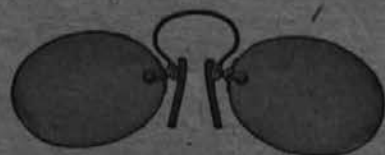
Solidno delo. Zmerne cene.
Knjižnicam znaten popust.

I. KETTE

LJUBLJANA

FRANCA JOŽEFA CESTA 3

Klobuki, palice, perilo, kravate, pa-
lice, dežniki, galoše, toaletne po-
trebščine itd. Vsi predmeti
za telovadbo, turistiklo
in drug šport.

Fr. P. Zajec, izprašani optik
Ljubljana, Stari trg 9

priporoča svoj dobro urejeni optični zavod
kakor tudi različne vrste naočnikov, ščipal-
cev, toplomerov, daljnogledov itd. Popravila
očal, ščipalcev itd. izvršuje dobro in cenol

Prodajalna Katoliškega tiskovnega društva

(H. Ničman v. Ljubljani)

priporoča svojo bogato zalogo

šolskih in pisarniških potrebščin

kakor: raznovrstni papir,
zvezke, noteze, razne zapis-
nike, kopirne knjige, šolske
in pisarniške mape, radirke,
pisala, črnilo, gumi, tintnike,
ravnila, trikote, šestila, bar-
ve, čopiče, raznovrstne raz-
glednice in devocionalije.

Priporočljiva domača tvrdkal

Podpisani izjavljam v imenu stavbnega od-
bora za zidanje nove cerkve v Šmihelu pri
Žužemberku, da je gospod

Rajko Sušnik
umetni steklar v Šiški

napravil v imenovani cerkvi enajst novih oken,
krasno in umetno v gotskem slogu, v splošno
zadovoljnost in po zmerni ceni ter je zato v
svoji stroki vreden najboljšega priporočila.

Za stavbni odbor:

V Šmihelu,
dne 12. avgusta 1909.

FRANČIŠEK GABRŠEK,
župni upravitelj.

Telovadne priprave in orodje, vsakovrstne
gospodinske in gospodarske predmete, ku-
hinsko opravo, železno pohištvo, orodje,
raznovrstno železnino, nagrobne križe in
prvovrstne poljedelske stroje priporoča
prva domača tvrdka te stroke

FR. STUPICA V LJUBLJANI

Marije Terezije cesta št. 1

veletrgovina z železnino in razpošiljal-
nica poljedelskih strojev.